

İFTİXAR

SOYQIRIMI TARİXİNİN DASTANI

İFTİXAR

İftixar - 274872

SOYQIRIMI TARİXİNİN DASTANI

*(iki hissəli xronikal,
dramatik mənzum tarixi dastan)*

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

«APOSTROFF»
BAKİ - 2013

Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv mənzərəsini yaratmaq imkanı öldü edilmişdir. Uzun illər gözünə salınan, üzünə qadağa qoyulmuş həqiqətlər açılır, təhrif edilmiş hadisələr özünə əsl qiymətini alır.

Azərbaycan xalqına qarşı dəfələrlə törədilmiş və uzun illərdən bəri öz siyasi-hüquqi qiymətini almamış soyqırımı da tarixin açılmamış səhifələrindən biridir.

1813-cü və 1828-ci illərdə imzalanan Gülistan və Türkmənçay müqavilələri Azərbaycan xalqının parçalanmasının, tarixi torpaqlarımızın bölünməsinin əsasını qoydu. Azərbaycan xalqının bu milli faciəsinin davamı kimi onun torpaqlarının zəbti başlandı. Qısa bir müddətdə bu siyasət gerçəkləşdirilərək ermənilərin kütləvi surətdə Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi həyata keçirildi. Soyqırımı Azərbaycan torpaqlarının işğalının ayrılmaz bir hissəsinə çevirdi.

İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ xanlıqlarının ərazilərində məskunlaşdırılan ermənilər orada yaşayan azərbaycanlılara müqayisədə azlıq təşkil etmələrinə baxmayaraq öz həvadarlarının himayəsi altında "Erməni vilayəti" adlandırılan inzibati bölgünün yaradılmasına nail oldular. Belə süni ərazi bölgüsü ilə, əslində, azərbaycanlıların öz torpaqlarından qovulması və məhv edilməsi siyasətinin bünövrəsi qoyuldu. "Böyük Ermənistan" ideyaları təbliğ olunmağa başlandı. Bu uydurma dövlətin Azərbaycan torpaqlarında yaradılmasına "bəraət qazandırmaq məqsədilə" erməni xalqının tarixinin saxtalaşdırılmasına yönəlməli geniş miqyaslı proqramlar reallaşdırıldı. Azərbaycanın və ümumən Qafqazın tarixinin təhrif olunması həmin proqramların mühüm tərkib hissəsini təşkil edirdi.

"Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyəsindən ruhlanan erməni qəsbkarları 1905-1907-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı açıq şəkildə geniş miqyaslı qanlı aksiyalar həyata keçirdilər. Ermənilərin Bakıdan başlanan vəhşilikləri Azərbaycanı və indiki Ermənistan ərazisindəki Azərbaycan kəndlərini əhatə etdi. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıdılıb yerlə yeksan edildi, minlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Bu hadisələrin təşkilatçıları məsələnin mahiyyətinin açılmasına, ona düzgün hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə maneçilik törədərək azərbaycanlıların mənfəi obrazını yaratmış, özlərinin avantürüst torpaq iddialarını pərdələmişlər.

Birinci dünya müharibəsi, Rusiyada baş vermiş 1917-ci il fevral və oktyabr çevrilişlərindən möharətə istifadə edən ermənilər öz iddialarını bolşevik bayrağı altında reallaşdırmağa nail oldular. 1918-ci ilin mart ayından etibarən əks-inqlabçı ünsürlərlə mübarizə şüarı altında Bakı Kommunası tərəfindən ümumən Bakı quberniyasını azərbaycanlılardan təmizləmək məqsədi güdən mənfur plan həyata keçirilməyə başlandı. Həmin günlərdə ermənilərin törətdikləri cinayətlər Azərbaycan xalqının yaddaşına əbədi həkk olunmuşdur. Minlərlə dinc azərbaycanlı əhali yalnız milli mənsəbiyyətinə görə məhv edilmişdir. Ermənilər evlərə od vurmuş, insanları diri-diri yandırmışlar. Milli məmarlıq incilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və digər abidələri dağıtmış, Bakının böyük bir hissəsini xarabalığa çevirmişlər.

Azərbaycanlıların soyqırımı Bakı, Şamaxı, Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda və Azərbaycanın başqa bölgələrində xüsusi qəddarlıqlarla həyata keçirilmişdir. Bu ərazilərdə dinc əhali kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri dağıdılıb məhv edilmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra 1918-ci ilin mart hadisələri-nə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Nazirlər Şurası 1918-ci il iyulun 15-də bu faciənin tədqiqi məqsədilə Fövqəladə İstintaq Komissiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. Komissiya mart soyqırımını, ilkin mərhələdə Şamaxıdakı vəhşilikləri, İrəvan quberniyası ərazisində ermənilərin törətdikləri ağır cinayətləri araşdırdı. Dünya ictimaiyyətinə bu həqiqətləri çatdırmaq üçün Xarici İşlər Nazirliyi nəzdində xüsusi qurum yaradıldı. 1919 və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummilli mətam günü kimi qeyd edilmişdir. Əslində bu, azərbaycanlılara qarşı yürüdülməyəcək soyqırımı və bir əsrdən artıq davam edən torpaqlarımızın işğal proseslərinə tarixdə ilk dəfə siyasi qiymət vermək cəhdi idi. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu bu işin başa çatmasına imkan vermədi.

Zaqafqaziyanın sovetləşməsindən öz çirkin məqsədləri üçün istifadə edən ermənilər 1920-ci ildə Zəngəzur və Azərbaycanın bir sıra digər torpaqlarını Ermənistan SSR-in ərazisi elan etdilər. Sonrakı dövrdə bu ərazilərdəki azərbaycanlıların deportasiya edilməsi siyasətini daha da genişləndirmək məqsədilə yeni vəsi-tələrə əl atdılar. Bunun üçün onlar SSRİ Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" xüsusi qərarına və 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyasına dövlət səviyyəsində nail oldular.

Erməni millətçiləri öz həvadarlarının köməyi ilə 50-ci illərdən etibarən Azərbaycan xalqına qarşı kəskin mənavi təcavüz kompaniyasına başladılar. Keçmiş sovet məkanında müntəzəm şəkildə yayılan kitab, jurnal və qəzetlərdə milli mədəniyyətimizin, klassik irsimizin, məmarlıq abidələrimizin ən nəfis nümunələrini erməni xalqına mənsub olduğunu sübut etməyə çalışdılar. Eyni zamanda onlar tərəfindən bütün dünyada azərbaycanlıların mənfəi obrazını formalaşdırmaq cəhdləri də güclənirdi. "Yazıq, məzlum erməni xalqı"nın surətini yaradaraq əsrin əvəlində regionda baş verən hadisələr şüurlu surətdə təhrif olunur, azərbaycanlılara qarşı soyqırım törədənərlər soyqırım qurbanları kimi qələmə verilirdi.

Əsrin əvəlində əksər əhəli azərbaycanlı olan İrəvan şəhərindən və Ermənistan SSR-in digər bölgələrindən soydaşlarımız təqiblərə məruz qalaraq kütləvi surətdə qovulur. Azərbaycanlıların hüquqları ermənilər tərəfindən kobudcasına pozulur, ana dilində təhsil almasına əngəllər törədilir, onlara qarşı repressiyalar həyata keçirilir. Azərbaycan kəndlərinin tarixi adları dəyişdirilir, toponimika tarixində misli görünməyən qədim toponimlərin müasir adlarla əvəzlənmə prosesi baş verir.

Saxtalaşdırılmış erməni tarixi gənc ermənilərin şovinizt ruhunda böyüməsinə zəmin yaratmaq üçün dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılır. Böyük humanist idealla-ra xidmət edən Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyəti ruhunda tərbiyə olunmuş yeni nəslimiz ekstremist erməni ideologiyasının təqiblərinə məruz qalır.

Azərbaycan xalqının mənəviyyətinə, milli qüruruna və mənliliyinə yönəlmiş böhtanlar siyasi və hərbi təcavüz üçün ideoloji zəmin yaradırdı. Xalqımıza qarşı aparılan soyqırım siyasəti özünün siyasi-hüquqi qiymətini tapmadığı üçün tarixi faktlar sovet mətbuatında ermənilər tərəfindən təhrif olunur və ictimai fikir çaşdırılırdı. Ermənilərin Sovet rejimindən bəhrələnməkə hüyatə keçirdikləri və 80-ci illərin ortalarında daha da güclənən antiAzərbaycan təbliğatına Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi vaxtında lazımi qiymət vermədi.

1988-ci ildən ortaya atılan qondarma Dağlıq Qarabağ konfliktinin ilkin mərhələsində yüz minlərlə Azərbaycanlının öz tarixi torpaqlarından qovulmasına da respublikada düzgün siyasi qiymət verilmədi. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi haqqında ermənilərin qeyri-konstitusion qərarını və Moskvanın əslində bu vilayəti Xüsusi İdarəetmə Komitəsi vasitəsilə Azərbaycanın tabeliyindən çıxarmasını xalqımız ciddi narazılıqla qarşıladı və mühüm siyasi aksiyalara əl atmaq məcburiyyəti qarşısında qaldı. Respublikada keçirilən mitinqlər zamanı torpaqlarımızın işğalı siyasəti qətiyyətlə pislənsə də Azərbaycan rəhbərliyi öz passiv mövqeyindən əl çəkmədi. Məhz elə bunun nəticəsi olaraq 1990-cı ilin yanvar ayında getdikcə güclənən xalq hərəkatını boğmaq məqsədilə Bakıya qoşunlar yeridildi, yüzlərlə Azərbaycanlı məhv və şikəst edildi, yaralandı, digər fiziki təzyiqlərə məruz qoyuldu.

1992-ci ilin fevralında ermənilər Xocalı şəhərinin əhalisinə misli görünməyən divan tutdu. Tariximizə Xocalı soyqırımı kimi həkk olunan bu qanlı faciə minlərlə Azərbaycanlının məhv edilməsi, əsir alınması, şəhərin yerlə-yeksan edilməsi ilə qurtardı.

Millətçi-separatçı ermənilərin Dağlıq Qarabağda başladığı avontürüst hərəkatın nəticəsi olaraq bu gün bir milyondan artıq soydaşımız erməni qəsbkarları tərəfindən öz doğma yurd-yuvalarından didərgin salınmış, qadırlarda yaşamağa məhkum edilmişdir. Ərazimizin 20 faizinin erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğalı zamanı minlərlə vətəndaşımız şəhid olmuş, xəsarət almışdır.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə bağ verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin Azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə hüyatə keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilməmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər hüyatə keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir.

Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırım faciələrini qeyd etmək məqsədilə qərara alıram:

1. 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə olunsun ki, Azərbaycanlıların soyqırımı ilə bağlı hadisələrə həsr olunmuş xüsusi sessiyanın keçirilməsi məsələsinə baxsın.

*Heydər Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti.*

Bakı şəhəri, 26 mart 1998-ci il.

N 690

**ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN
27 MART 2003-CÜ İL TARİXİNDƏ 31 MART
AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜ MÜNASİBƏTİ
İLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA ETDİYİ MÜRACİƏTİ:**

Yekun sözün müəllifi,
baş məsləhətçi və kitabın nəşiri:
İrşad Əliyev

Əziz həmvətənlər!

Mən sizə dünya azərbaycanlılarının kədər və hüzn, tarixi yaddaş günü kimi qeyd olunan 31 mart soyqırımını münasibəti ilə müraciət edirəm.

Erməni şovinst millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı soyqırımını siyasətinin iki yüz ildən artıq tarixi vardır. Bu mənfur siyasətin qayəsi azərbaycanlıları öz tarixi torpaqlarından qovmaq, bu ərazilərdə mifik «Böyük Ermənistan» dövləti yaratmaq olmuşdur. Müəyyən tarixi dövrlərdə bəzi aparıcı dünya dövlətlərinin planlarına uyğun gələn bu siyasəti reallaşdırmaq üçün ardıcıl olaraq ideoloji, hərbi və təşkilati xarakterli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Xalqımızın tarixi kobud surətdə təhrif olunmuş, erməni tarixçiləri və ideoloqları toponimlərimizi, mədəniyyət abidələrimizi öz adlarına çıxmaq üçün davamlı söylər göstərmişlər. Onilliklər boyu davam edən soyqırımını siyasəti total ideoloji təcavüz, terror, hətta ayrı-ayrı vaxtlarda tammiqyaslı hərbi əməliyyatlarla müşayiət olunmuşdur.

Azərbaycanın Rusiya və İran arasında bölünməsindən sonra tarixi torpaqlarımızda ermənilərin kütləvi şəkildə məskunlaşdırılması, 1905-ci və 1918-ci illərdə erməni daşnaklarının azərbaycanlılara qarşı törətdiyi qırğınlar, 20-ci illərdə Zəngəzurun ermənilərə verilməsi, Qarabağ ərazisində erməni muxtariyyətinin yaradılması, 1948-1953-cü illərdə soydaşlarımızın Ermənistanı deportasiyası vahid strateji planın tərkib hissəsi idi. Ötən əsrin 80-ci illərinin sonunda SSRİ rəhbərliyinin təhriki ilə Ermənistanın Azərbaycana yeni ərazi iddiaları irimiqyaslı müharibə, 20 faiz Azərbaycan torpaqlarının erməni hərbi birləşmələri tərəfindən qəsb edilməsi,

İFTİXAR (İvtixar Fəhrat oğlu Piriyev)
P52 «**SOYQIRIMI TARİXİNİN DASTANI**»
(*ikihissəli xronikal, dramatik mənzum tarixi dastan*)
Bakı, «**APOSTROFF**», səh. 160.

ISBN 978-9952-404-35-7

Əsərdə çərəyan edən hadisələr tarixi qaynaqlara və faktlara əsasən qələmə alınmışdır. Tarix boyu erməni terroruna məruz qalmış xalqımızın başına gətirilən dəhşətli soyqırımını hadisələri, o cümlədən Xocalı soyqırımını faktı bədii səhnələrlə öz seçiyyəsini tapmışdır. Eyni zamanda Qəhrəman adlı obrazın simasında erməni zülmünə dözməyən və öz qəhrəmanlıq tarixini yaradan Azərbaycanın bütün qəhrəman oğullarının şücaəti əsərdə dolğunluqla canlandırılır.

Xalqımızın mübarizə əzmini daha da yüksəldən bu bədii səhnə əsəri geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Kitabın istifadəsi ilə bağlı bütün müstəsna hüquqlar müəllifə məxsusdur.

© İFTİXAR, 2013

bir milyona yaxın soydaşımızın qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşməsi ilə nəticələndi. 1992-ci ilin fevralında törədilmiş Xocalı faciəsi isə insanlığa qarşı çevrilmiş, öz qəddarlığına və amsızlığına görə misli görünməmiş genosid aktı kimi tarixdə qalacaqdır. Davakar erməni millətçilərinin və onların ideoloqlarının xalqımıza qarşı cinayətlərinin tam olmayan siyahısı belədir. Yüzdə yüz davam edən bu şovinst və davakar siyasət nəticəsində əzəli Azərbaycan torpaqları təcavüzkar qonşular tərəfindən qəsb olunmuş, on minlərlə soydaşımız vəhşicəsinə öldürülmüş, minlərlə maddi və mənəvi mədəniyyət abidələri vandallıqla dağıdılmışdır. Keçən dövrdə mütəmadi olaraq erməni xalqının geniş dairələri azərbaycanlılara qarşı nifrət ruhunda tərbiyə olunmuş, kütlənin şüurunda «türkəzərbaycanlı» düşmən obrazı yaradılmış, bu məqsəddə xidmət edən «mədənimillil cəmiyyətlər», terrorçu təşkilatlar şəbəkəsi qurulmuşdur.

Öz müvəqqəti və aldadıcı uğurlarından vəcdə gəlmiş və bu vəziyyəti hüquqi cəhətdən təsbit etməyə çalışan erməni şovinst millətçiləri beynəlxalq hüquq normalarına meydan oxuyur, dünya dövlətlərini və beynəlxalq ictimaiyyəti işğal faktı ilə barışdırmağa çalışırlar. Azərbaycan xalqına, Azərbaycan dövlətinə qarşı ideoloji təxribatlar, məkrli siyasi-diplomatik kombinasiyalar davam etdirilir, bu məqsədlə strukturlaşmış erməni diasporunun və erməni lobbisinin geniş imkanlarından daim istifadə olunur. Hazırda Ermənistan rəhbərliyi və erməni diasporu dünya ictimaiyyətini dezinformasiya yolu ilə aldatmaq praktikasını davam etdirərək, «əzəblər görmüş erməni xalqı» obrazını şüurlarda möhkəmləndirməyə cəhd edir. Bütün məqbul və qeyri-məqbul vasitələrdən yararlanmaqla əsl soyqırımı haqqında həqiqətləri təhrif etməyə, təcavüzkarla onun qurbanının ünvanını dəyişməyə çalışırlar.

1998-ci ildən başlayaraq hər il 31 mart azərbaycanlıların soyqırımı günü kimi dövlət səviyyəsində qeyd olunur. Həmin gün soyqırımı qurbanlarının anma tədbirləri keçirilir, dünya ictimaiyyətinin diqqəti xalqımıza qarşı aparılan cinayətkar siyasətə cəlb olunur. Həm də qeyd olunmalıdır ki, xalqımıza qarşı yeridilmiş soyqırımı siyasətinin uzun tarixi olsa da, bu barədə əsl həqiqətlər yalnız

Azərbaycan rəhbərliyinin qətiyyəti sayəsində son illərdə dünya ictimai fikrinə çatdırılmağa başlamışdır. Bu işdə Azərbaycan vətəndaşlarının, ictimaiyyətin, xarici ölkələrdəki azərbaycanlı icmalarının üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Xalqımıza qarşı törədilmiş soyqırımı haqqında həqiqətləri real faktlar, dəlillər əsasında dünya dövlətlərinə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlara çatdırmaq, saxta erməni təbliğatı nəticəsində formalaşmış yalan təsəvvürləri dəyişdirmək, ona hüquqi-siyasi qiymət verməmək nə qədər çətin olsa da, şərəfli və müqəddəs bir iş kimi bu gün də, gələcəkdə də davam etdirilməlidir. Bu, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi qarşısında indiki nəslin müqəddəs borcudur.

Yalançı «genosid» haqqında yorulmadan dünyaya car çəkən və bundan siyasi-maliyyə dividendləri qazanmaq, hansısa «kompensasiyalara» nail olmaq üçün istifadə edən davakar erməni millətçilərindən fərqli olaraq, biz azərbaycanlılar soyqırımı haqqında həqiqətləri dünyaya çatdıran zaman bu kimi məqsədlər güdmürük. Hesab edirik ki, müasir dünyada başqa dövlətlərə qarşı ərazi iddiaları, bütöv xalqlara nifrət ideologiyası, dövlətlər və xalqlar arasında mübahisəli məsələlərin hərbi yolu ilə həlli cəhdləri qəbul ediləməzdir. Eyni zamanda, bütün dünya əsl soyqırımı haqqında həqiqətləri bilməli, bu gün baş verən hadisələrin kökləri və mahiyyəti açılmalı, yanlış stereotiplər dağıdılmalıdır. Biz müstəqilliyin verdiyi imkanlardan, insanlarımızın vətənpərvərliyindən, ölkəmizin maliyyə imkanları və mənəvi sərvətlərindən faydalanaraq, cəmiyyətimizin və dövlətimizin tərəqqisinə nail olmaq, vətəndaşlarımız üçün firavan və təhlükəsiz həyat təmin etmək əzmi ilə yaşayırıq.

Soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsi qarşısında hörmətlə baş əyərək, xalqımıza səadət, cəmiyyətimizin tərəqqisi və milli vəzifələrimizin həlli yolunda uğurlar arzulayıram.

«Azərbaycan» qəzeti, 30 mart 2003-cü il.

**Tariximizin uzun illər gizli
saxlanılan dövr və hadisələrinin
obyektiv mənzərəsini
yaratmaq vacibdir.**

Heydər Əliyev.

**Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı
31 mart Azərbaycanlıların soyqırım
günü elan edilsin**

**Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 26.03.1998**

BEYLƏQAN RAYONUNDA (2009) UCALDILMIŞ
«SOYQIRIMI ABİDƏSİ KOMPLEKSİ»

ABİDƏNİN MÜƏLLİFİ: CAVANŞİR DADAŞOV

«BİZ HAMIMIZ
TORPAQ UĞRUNDA ŞƏHİD
OLMAĞA HAZIRIQ!
TƏKİ VƏTƏN SAĞ OLSUN!»

İLHAM ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ

«SOYQIRIMI ABİDƏSİ KOMPLEKSİ»NİN FOTO GÖRÜNTÜLƏRİ

**AZƏRBAYCAN ƏRAZISİNDƏ TÖRƏDİLMİŞ
QIRGINLAR**

**1905-1906, 1918, 1988-1993-CÜ İLLƏR 280500 NƏFƏR
İRƏVAN QUBERNİYASI 1919-CU İLDƏ 131970 NƏFƏR
BAKİ ŞƏHƏRİ-31 MART-2 APREL 1918-CİL 12000 NƏFƏR
QƏTLƏ YETİRİLMİŞDİR**

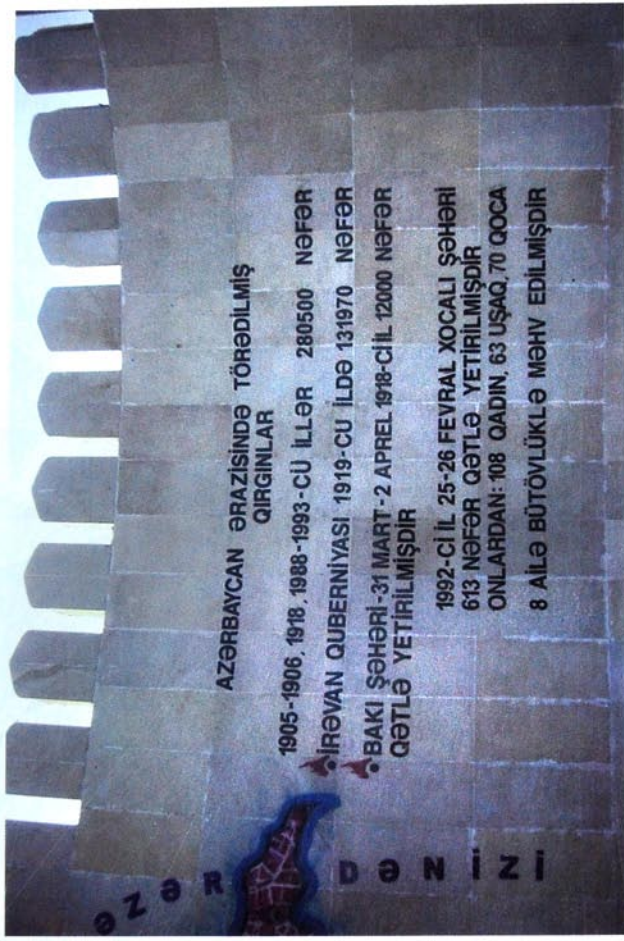
**1992-Cİ İL 25-26 FEVRAL XOCALI ŞƏHƏRİ
613 NƏFƏR QƏTLƏ YETİRİLMİŞDİR
ONLARDAN: 108 QADIN, 63 UŞAQ, 70 QOCA**

8 AİLƏ BÜTÖVLÜKLƏ MƏHV EDİLMİŞDİR

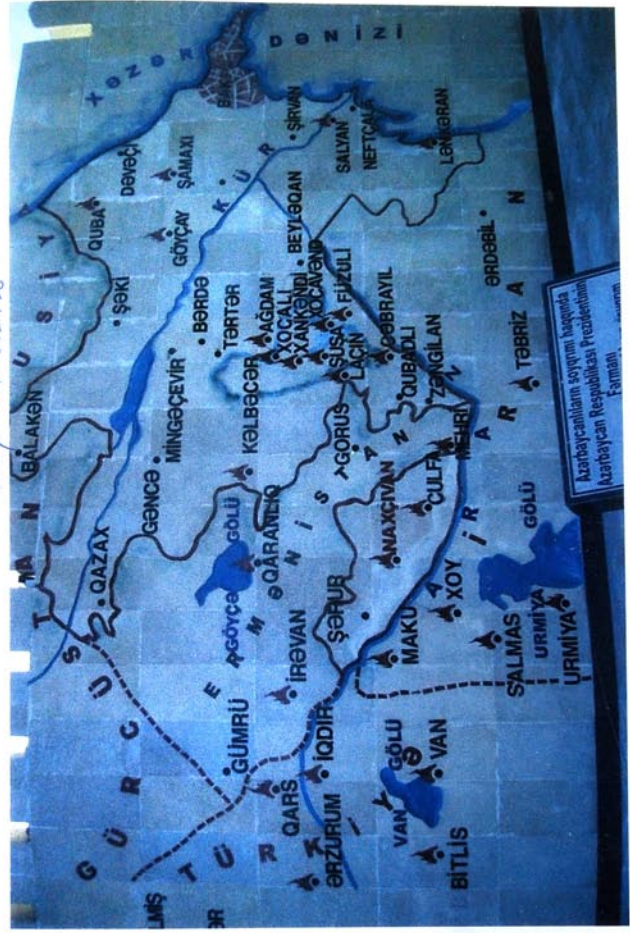
**ERMƏNİLƏR TƏRƏFİNDƏN
TÜRKİYƏ VƏ CƏNUBİ AZƏRBAYCANDA TÖRƏDİLMİŞ
QIRGINLAR**

**1862, 1878, 1884, 1890-1892, 1905, 1915, 1916-20- CİLLƏR
TÜRKİYƏ ƏRAZISİNDƏ -2.5 MLN.
CƏNUBİ AZƏRBAYCANDA -190000 NƏFƏR**

**VAN ŞƏHƏRİ-22 MAY 1916-Cİ İL 15000
URMİYA ŞƏHƏRİ-17 MART 1918-CİL 10000 NƏFƏR
QƏTLƏ YETİRİLMİŞDİR**

Prof-274872

MÜƏLLİF SÖZÜ

Hər bir azərbaycanlı kimi mənəm də əsəblərim tarım nöqtəsində görülmüş vəziyyətdə hayqırır, erməni vəhşilikləri nəticəsində tarix boyu xalqımıza qarşı törədilmiş soyqırımı dəhşətlərinə qarşı mübarizə əzmi, insanlıq naminə intiqam hissələrini içində zorla boğur. Və terror törədən hər bir insan düşünməlidir ki, belə əməl bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilən ən barışılmaz, bağışlanılması mümkün olmayan vəhşilikdir. Belə vəhşiliklərin ən ağır ittihama layiq olduğu danılmazdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin soyqırımı haqqında 26 mart 1998-ci ildə imzaladığı tarixi fərmanla 31 mart günü xalqımızın həyatında qanlı səhifə kimi özünə hüquqi status aldı. Bu sərəncam bəşəriyyətin, insanlığın məhvinə çalışanlara, xalqlarımıza qarşı xüsusi amansızlıqla törədilmiş və bundan sonra da törədilməsi mümkün olan vəhşiliklərə bütün insanları, o cümlədən türk dünyasını səfərbər həddinə gətirib çıxarmaq üçün nümunə oldu. Dərhal respublikamızda da, respublikamızdan kənarlarda da sərəncamdan irəli gələn tədbirlər həyata keçirilməyə başladı. Beyləqan rayonunda ucaldırılmış «Soyqırımı abidəsi kompleksi» də həmin sərəncamın mahiyyət mənzərəsinin canlı təsvirinə çevrildi. Sonra abidəni hərəkətə gətirmək, onu danışdırmaqla faktların həqiqətini insanlara göstərmək, onlarda təsəvvür yaratmaq məqsədilə abidənin yaradıcısı, xalqımızın dəyərli ziyalısı və dövlət xadimi cənab İrşad Əliyev erməni terrorunun qurbanına çevrilmiş, 131 il əvvəl İrəvan şəhərində fəaliyyətə başlamış və 1998-ci ildə öz dədə-baba yurdundan erməni millətçiləri tərəfindən didərgin salınmış İrəvan teatrının kollektivinin ifasında müəllifi olduğum «Soyqırımı tarixinin dastanı»

adlı böyük bir mənzum səhnə əsərinin ilk variantının yaranmasına nail oldu. Biz abidə kompleksini İrşad müəllimlə bərabər ziyarət edərkən gözlərimiz önündə açılmış mənzərədən dəhşətə gəldik. Bütün faktlarla uzun illərin tarixinin xəritəsini və insanların dəhşətlə dolu əzablı görüntülərini mükəmməl sənət əsəri miqyasına yüksəldən «Soyqırımı abidəsi kompleksi» həmin tarixlərin və hadisələrin teatr ifadə vasitəsinə çevrilməsi üçün aydın mənzərə yaradırdı.

«Biz ümummilli liderimizin ali fərmanı əsasında bu abidəni ucaltdıq. Lakin abidəni hərəkətə gətirmək, danışdırmaq onun qüdrətini daha da güclü edə bilər. Mən buna inanıram və fikirləşirəm ki, indi növbə sizindir, buyurun düşünün, elə bir teatr əsəri yaradın ki, o əsərdə bütün fikirlərimiz öz əksini tapmış olsun. Ulu öndərin fərmanının icrasını təkcə abidə ucaltmaqla məhdudlaşa bilmərik. Biz bu soyqırımı amansızlığını, dəhşətlərini bütün dünya səviyyəsində ortaya qoymalıyıq. Öz həqiqətimizə hər bir insanı inandırmağı, haqqı öz həqiqətinə qovuşdurmalıyıq. Bax budur ümummilli liderimizin fərmanının mahiyyəti...» – deyərək, təklifdə bulunan İrşad Əliyevin abidənin mükəmməlliyi barədə izahında, özü də hiss etmədən nə qədər emosional olduğunu biz sezirdik. Onun həqiqi can yangısı səsinin tonunda da özünü aydınca biruzə verirdi. İrşad müəllim danışdıqca gözlərim önündə təkcə günahsız azərbaycanlıların, türklərin başına gətirilənlər deyil, ümumiyyətlə tarixdə soyqırımına məruz qalmış bütün xalqların fəryadı canlanır, onların səsi qulaqlarımda əks-səda verirdi. Beləliklə, bu ali fərmanın məzmununun mahiyyətini canlı şəkildə, teatr ifadə vasitəsilə insanlara təqdim etməklə İrşad Əliyev ümummilli liderimizin həssas siyasətində dayanan nəhəng işlərin potensial gücünün təsirini gözlərimiz önünə gətirə bilən bir möcüzə yarada bildi.

2011-ci ilin mart ayının 31-də Beyləqan rayonunda, abidə kompleksinin önündə premyerası oynanılan tamaşanın insanlarda

yaratdığı vətənpərvər ruhlu coşqu sonralar Bakı şəhərinin tamaşaçıları qarşısında, Azərbaycanın əksər bölgələrində, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin «N» sayılı hərbi hissəsinin əsgər və şəxsi heyəti qarşısında, Türkiyə Cümhuriyyətinin həmin illərdə Azərbaycan Respublikasındakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri Hulusi Kılıçın xahişi ilə səfirliyin «Kültür salonu»nda, Türkiyə Cümhuriyyətindəki «Azərbaycan Kültür və Dayanışma Dərnəkləri Federasionu»nun sədri sayın Seyfəttin Ayakyayın dəvəti və Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Ankara, İstanbul, Manisa, Muğla, Quş adası, Qars kimi ən böyük şəhərlərin tamaşaçıları qarşısında yaratdıqları parlaq mənzərə ilə, hətta Manisada oynanılan tamaşalara məqsədli şəkildə biletlər satılmasını və həmin biletlərdən əldə olunan vəsaitlərin Van şəhərində zəlzələdən əziyyət çəkən soyqardaşlarımızın nəfinə Van valiliyinə göndərilməsini təmin etməklə misli bərabəri olmayan bir hadisəyə çevrilə bildi.

Həqiqət naminə deməliyəm ki, ümummilli liderimizin 26 mart 1998-ci ildə imzaladığı azərbaycanlıların soyqırımına dair tarixi fərmandan irəli gələrək İrşad müəllimin Beyləqanda ucaldığı abidə bu əsərin və tamaşanın yaranmasında böyük təkan oldu.

Türkiyədə oynanılan tamaşalar isə sözün əsl mənasında siyasi miqyas müstəvisinə yüksələ bildi. Tamaşada həm Azərbaycanın Türkiyə Cümhuriyyətindəki səfirliyinin əməkdaşları, həm İstanbuldakı və Qarsdakı Konsullarımızla yanaşı Türkiyənin rəsmi dairələrinin nümayəndələri və millət vəkiliəri iştirak edirdilər. Bu tamaşa istər Azərbaycanda, istərsə də Türkiyədə İrəvan Teatrının təmsalında əsl İRƏVAN VƏ QARABAĞ uğrunda mücadilə həqiqətini ifadə edə bilən bir sənət əsəri kimi tamaşaçılarda böyük ruh yükəkliyi yaratdı.

Nə qədər ki, torpaqlarımız düşmən tapdağındadır bizim göz qırpmasına haqqımız yoxdur, biz son damla qanımıza və son nəfəsi-

mizə kimi döyüşməliyik, istər hərbi cəbhədə, isər siyasi cəbhədə, istərsə də sənət cəbhəsində. Döyüşməliyik! Döyüşməliyik! Döyüşməliyik!..

Hazırda bu kitabın nəşrinin həyata keçirilməsi məqsədi də məhz ali fərmanın abidə kompleksində özünü tapan və sonrakı mərhələdə səhnə dili ilə coşquya çevrilən canlı mənzərənin təsvirini və tərənnümünə nail olmağa fərmanın səfərbərlik qüdrətinin hikmətini yaratmağa, onun işığında qan yaddaşımıza dönməyə, durulmağa və bir daha belə zülmələrə düşərilməyə üçün səfərbərlikdən heç vaxt çəkinməməyə xidmət edir.

1991-ci ildə Gülüstan mahalında erməni millətçi terror canavarlarına qarşı mübarizədə öz strateji kamilliyi ilə dönüş yaradan, Gülüstanın vəhşilərdən təmizlənməsinin təmin olunmasında uğur qazanan İrşad Əliyev Heydər Əliyev məktəbinin idarəçilik sistemindən aldığı qüdrəti necə ortaya qoya bilməmişdisə, indi də həmin enerjinin ilhamı ilə Ulu öndərin millətimizin, xalqımızın, dövlətimizin qorunmasında, inkişafında, gələcəyin uğurlarının məhz bu yolda özünə pərvəriş tapa biləcəyi üçün etdiyi tövsiyələrinin heç bir şübhə altında olmamasını bütün əməlləri ilə isbat etməkdə can yığılı ilə çalışması hər bir yeni layihədə öz səmərəsini verməkdədir.

İrşad müəllimin sonrakı mərhələdə Beyləqan rayonunda açıq havada, daş kitabələrin təsviri ilə yaratdığı «Dövlətçilik Tarixi Muzeyi» İrəvan Teatrının kollektivinin təqdimatında müəllifi olduğum «İşıqlı, nurlu sabah» adlı mənzum əsərin də ərəsəyə gəlməsinin birbaşa təşəbbüskarı oldu. Dövlətçilik tariximizə, onun şanlı səhifəsi olan müstəqillik dövrümüzə və bugünkü inkişafımızın bədi tərənnümünə çevrilən həmin əsər öz mahiyyətinə, miqyasına görə eyni amala, dövlətçilik və milli mənafe mövqeyimizə xidmət edir. E.ə 3-cü minillikdən boy verən dövlətçilik tariximizin ardıcıl

ömür yoluna işıq salır, gələcək yolumuzun istiqamətinin müəyyən-
ləşməsində bu gün aparılan düzgün siyasətin bədii ifadə vasitəsinə
çevrilir.

Ümummilli liderimizin keçdiyi ömür yolu – siyasi fəaliyyəti,
xalq, millət, dövlət uğrunda göstərdiyi fəvqəladə xidmətləri ilə ya-
naşı, həyatının ən həssas, kövrək, duyğulu anları, ömür-gün yolda-
şı Zərifə xanıma və Zərifə xanımın da ona olan dillərdə dastana
çevrilmiş ülvi məhəbbətləri sözün ecazkar qüvvəsi ilə tərənnüm
olunur.

Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban xanımın xoş-
məramlı fəaliyyəti, uğurla irəliləyən işıqlı, nurlu yolumuzun saba-
ha gedən aydın istiqaməti sənətin poetik mənzərəsində bərq vu-
rur...

İrşad Əliyev hazırda Kürdəmir rayonunda da «Dövlətçilik
Tarixi Muzeyi» yaradır. Burada yaratdığı muzey daha geniş ərazi-
ni əhatə edir, daha geniş məzmununda və miqyasda təqdim olunur.

Fikrimcə belə muzeylərin yaradılması milli özünüdərk baxı-
mından, kökə qayıdış, tarixini dərinlən öyrənmə və bir xalq olaraq
özünə dəyər verə bilmə anlamında çox önəmli işdir. Bu, dövlətçili-
yimizə nümunəvi xidmətin, soy-kökümüzdə birbaşa bağlılığı gənclə-
rimizə təlqin etməyin ən parlaq təzahürüdür.

Bevləqan rayonunda cənab İrşad Əliyevin ucaldığı
«Soyqırımı» abidə kompleksinə
həsr olunur.

Soyqırımı tarixinin dastanı

(«Xocalı soyqırımı» qurbanlarının
əziz xatirəsini anarkən...)

Birinci hissə

İştirakçılar:

İxtiyar Dədə	– yüzə yaxın yaşı var
İxtiyar Nənə	– yüzə yaxın yaşı var
Ata	– səksənə yaxın yaşı var
Ana	– səksənə yaxın yaşı var
Birinci Oğul	– altmışa yaxın yaşı var
İkinci Oğul	– əlliyə yaxın yaşı var
Nuru Paşa	– Osmanlı Dövlətinin Qafqaz İslam Ordusunun ordu komandanı
Qəhrəman	– el oğlu
Sarı Gəlin	– el qızı
El Aşığı	– azərbaycanlı
Hamilə Qadın	– azərbaycanlı
Şirin	– Hamilə qadının on üç yaşlı qızı
Keşiş	– erməni
Erməni Zabiti	
Erməni Əsgəri	
Yeniyetmə Erməni	
Birinci Erməni Əsgəri	
İkinci Erməni Əsgəri	
Üçüncü Erməni Əsgəri	
Dördüncü Erməni Əsgəri	
Beşinci Erməni Əsgəri	

Abidəyə çevrilmiş, soyqırımına məruz qalmış müqəddəs insanlar, Xocalı şəhər sakinləri, Azərbaycan əsgərləri, terrorçu ermənilər.

Bütün hadisələr bir meydanda cərəyan edir. Həmin meydan şərti olaraq müxtəlif məkanlara çevrilə bilər. Zaman dəyişdikcə, məkanlar zamana uyğun şəkildə alır.

Meydanda güllələnmiş, yandırılmış, dərisi soyulmuş və min cür işgəncəyə məruz qalmış insanların donuq görüntüsü canlanan nəhəng soyqırım abidəsi özəmlə ucalır. İxtiyar Nənə ağır addımlarla abidəyə yaxınlaşır. Heykələ dönmüş insanlar toplusundan ibarət olan abidəni qucaqlayır. Höknürtü ilə ağlayır. Üzünü abidənin ayaqlarına sürtür. Başını abidəyə söykəyir. Bir qədər keçdikdən sonra kədərlə abidəyə müraciət edir.

İ x t i y a r N ə n ə

Ey müqəddəs abidə!
Uzaqlardan gəlmişəm
sənin ziyarətinə.
Məni vəcdə gətirir
sənin qanlı tarixin!
Amma qürur da verir
sənin şanlı tarixin!
İzin ver bir neçə gün
sənin yanında qalım.
Sənin qan yaddaşından
mən öz dərsimi alım.
Ey müqəddəs abidə!
Bircə onu biləydim,
susqun baxışlarında
hansı tarix yaşayır?!
O gərilmiş qamətin
hansı dərdi daşıyır?!
Sən nələr söyləyirsən
donmuş baxışlarınla?!

Sən nələr söyləyirsən
sönmüş baxışlarınla?!
*(Abidəyə çevrilmiş insanların
ayaqlarını qucaqlayır).*

İ x t i y a r D ə d ə
(uzaqdan abidəyə müraciət edir)

Ey müqəddəs abidə!
Baxıram dönə-dönə
sənin susqun üzünə.
Kədərli baxışında
uyuyur qanlı tarix!
Sənin əzəmətində
canlanır şanlı tarix!
Bu tarix dədələrin,
babaların tarixi.
Bu tarix nənələrin,
anaların tarixi.
Bu tarix qocaların,
nəvələrin tarixi.
Bu tarix bir dövlətin,
bir millətin tarixi.
Bu tarixdə min illik
ağrı-acı yaşayır,
Bu tarix min illərin
kədərini daşıyır...
*(İxtiyar Nənəyə yaxınlaşır.
Üzünü ona tutaraq dərini danışır).*
Gecə yuxumda yuxuma girən,
Vətəndir, Vətən...
Gecə yuxumda mənə tən gələn,
Vətəndir, Vətən...
Gecə yuxumda yolumda duran,
Vətəndir, Vətən...

İ x t i y a r N ə n ə
(üzünü İxtiyar Dədəyə çevirir)

Gecə yuxumda keşiyimi çəkən,
Vətəndir, Vətən...
Gecə yuxumda yanımdan ötən,
Vətəndir, Vətən...
Gecə yuxumda əlimdən itən,
Vətəndir, Vətən...

A t a
*(uzaqdan abidəyə müraciət edir və
yavaş-yavaş abidəyə yaxınlaşır)*

Ey müqəddəs abidə!
Dəhşətli görüntünlə
bütün zülmkarları
qorxudan titrədirsən!
Sənə baxan qorxmazmı?!
Baxıb sənin üzünə,
ölümün dəhşətini
qoy indi anlaşılar
ölümü unudanlar!
Bu qanlı mənşərədən,
bu qanlı həqiqətdən
dərslərini alsınlar,
ölüm qılınclarını
qınından sıyrınsınlar!..
Ey müqəddəs abidə!
Sənin bu dəhşətindən
kim bilir ki, tarixin
özünün alacağı
hansı dözülməz dərs var!
(Abidənin ayaqları altına sığınır).

A n a
*(meydana gəlir. Uzaqdan üzünü abidəyə
tərəf tutaraq müraciət edir)*

Müqəddəs abidə!
Hələlik tək gəldim
mən səni ziyarət etməyə.
Boyunu görməyə,
yolunda ölməyə...
Bir azdan oğlum da gələcək,
qızım da gələcək,
sabah da torunum, nəticəm,
sonra da kötücəm gələcək.
Qoynuna sığımb,
sükutla oxunan
bu səssiz nəğməni
dinləyə-dinləyə,
bu səssiz ağrıya
acıyla,
inləyə-inləyə
səbirlər kasası dolunca,
bu sükut nəğməsi
bir zəfər cəngisi olunca,
susacaq...
Bir danış, bir söylə,
bir anlat sən bizə.
Sürünə-sürünə,
alçala-alçala,
tapdana-tapdana yaşamaq,
bir ömrün yükünü
sonadək təhqirlə daşımaq
öldümdən yüz kərə,
min kərə betərdir.
Bu belə deyilmi,
müqəddəs abidə?!.

Eh... Susmaq!..
Səbirlər kasası dolunca,
bir sükut nəğməsi,
bir zəfər cəngisi olunca...
Həyatın mənası budurmu?
Budurmu bir ömrün yükünü
sonadək daşımaq?!.
Budurmu yaşamaq,
müqəddəs abidə?!.
*(Abidənin ayaqları altına sığınır,
üzünü abidənin ayaqlarına sürtür).*

B i r i n c i O ğ u l
*(meydana tərəf gəlir.
Uzaqdan abidəyə müraciət edir)*

Ey müqəddəs abidə!
Uzaqlardan gələrək,
sənin susqun şerinə,
sənin susqun nəğməyə
diqqət kəsilməkdəyəm.
Bu qanlı faciənin
həm şahidi olduğum,
məni dinləyənlərə
həm şahid göstərdiyim
sənin susqun baxışın,
sənin susqun nəğməndir.
Sənə baxan gözlərə
göstərdiyin tablolar
tarixin bağışlanmaz,
dözülməz dəhşətidir!
Zahımların önündə
haqq söyləyən dillərin
susdurulmuş səsidir.
Düşmənlər tapdağındakı

insanlığ qürurunun
ölən son nəfəsidir.
Bütün bu ağırları
mən dərindən duyduqca,
dərindən yaşadıqca,
dərindən ağrıdıqca,
bütün varlığım ilə
səni hiss elədikcə,
sənin susqun baxışın
bir gör necə hayqırır
qanlı həqiqətləri...
(Abidənin ayaqları altına sığır).

İ k i n c i O ğ u l
(meydana tərəf gəlir,
öz-özünə kədərlə danışır)

Vətən!..
Məni torpaq altında da rahat
qoymur, hər an
yanımdan hər ötən...
Necəsən, Vətən?!
De görüm sağsanmı?
Rahat yaşayırsanmı?
Yoxsa yenə həmişəki kimi,
Əzab daşıyırsanmı, Vətən?!
Biz qoruya bilmədik,
Allah qorusun səni
Vətən!..
(Abidəyə yaxınlaşır).

Onlar əlləri ilə abidəyə toxunduqca, heykələ dönmüş insanlar, canlı insanların barmaqlarının ucundan ruh alaraq hərəkətə gəlir, canlanırlar. Uzaqlardan eşidilən heyrətamiz musiqi səsi meydana yayılır. Canlı insanlar bir anlıq donur, heykəl insanlar ruhsal şəkildə, sanki ölümlə çarpışmış kimi, döyüşvarı rəqs edirlər. Olub-keçənləri anladan bu heyrətamiz rəqs bitir. Heykəl

insanlar meydanda durduqları yerdəce yenidən donurlar. Canlı insanların, heykələ çevrilmiş müqəddəs insanların rəqsindən dəhşətə gəldikləri bütün aydınlığı ilə görünür. Onların fəryadı göylərə uçalır. Uzaqlardan eşidilən həzin musiqi insanları ovundurmağa çalışır. Lakin bu qeybdən gələn musiqi səsi insanları daha da duyğulandırır.

İ x t i y a r N ə n ə
(gördüklərinin ağrısından-acısından
gözləri hədəqəsindən çıxmış
halda, heykələ dönmüş müqəddəs
insanların arası ilə meydanı
dolanaraq fəryad qoparır)

Vətən üçün, yurd üçün
neçə oğul, ər verdim.
Neçə qanlı savaşda
qan tökdüm, hünər verdim.
Yenə çiçək açmadı
mənim çölüm, çəmənəm,
nərgizim, yasəmənəm.
Yenə şaxtaya düşdü
mənim yazım, baharım.
Yenə talan olundu
malım, dövlətim, varım.
Daş-daş üstə qalandı,
baş-baş üstə qalandı,
qalmaqda nə qardaşım,
nə də qalmaqda bacım.
Qalmaqda bir fidanım,
qalmaqda bir ağacım!..
Nələr gördü tarixdə,
nələr gördü gözlərim!..
Qəm oxudu ürəyim,
qan qoxudu sözlərim!..
Bax, ey insan övladı,

mənim dərdim dərdlərin
ən çox ağrı çəkəni...
Söylə, anlayırsanmı
sən bu dərdi çəkəni?!

İ x t i y a r D ə d ə
(gördüklərindən dəhşətə gəlmiş,
hiddəti gözlərində gərilmiş halda)

Nələr gördü gözlərim,
tarixdə mənim, nələr!..
Dil göynədir kəlmələr!..
And içmə törənində
on iki yaşa çatmamış
günahsız uşaqları
xaç suyuna salarkən,
insanlığı unudu
terrorçu xaçpərəstlər...
Əli qana batmamış
günahsız körpələri
yolundan çıxardılar.
Anda yəmin etdilər,
dilindən söz aldılar,
bir ordu yaratdılar.
Dünyanı dərk etməyə
yenicə hazırlaşan
günahsız məsümlərin
qafasını qatdılar,
cinayətə atdılar...

Heyrətamiz musiqi səsi bir anın içində ətrafı lərzəyə salır. Meydan-
dakı insanlar donur. Erməni əsgərləri səngərlərdən çıxaraq sıraya düzülür.
Keşiş onlara yaxınlaşır. Əsgərlər fərağat vəziyyəti alırlar. Bütün bunların ha-
mısı bir anın içində baş verir. Keşiş bir-bir əsgərlərə yaxınlaşaraq, bir an on-
ların gözlərinin içinə baxır. Sonra əsgərlərə ümumi bir xaç çevirir. Sol əlini
yuxarı qaldırır. «Diqqət!» işarəsi vermiş kimi dayanır. Birdən vahiməli sə-
lə danışır.

K e ş i ş

Dostu-düşməni olmaz
Xristianın, ey igidlər!
Bizim düşüncəmizdə
yalnız xeyir güdülər!

İ x t i y a r D ə d ə

Yalan deyir bu kəlməni...
Xristianlıq kölgəsində gizlənərək,
xristianın adı ilə,
bütün külli xristianı ləkələyir bu erməni...
Yer üzündə bir insanlıq,
bir də qeyri insanlıq var...

K e ş i ş

Diqqətlə qulaq asın
mənim dediklərimə.
Yadınızda saxlayın:
Siz düşməni ruhundan,
nəfəsindən tanıyın.
Başını qaldırmağa,
gözlərini açmağa,
heç vaxt macal verməyin.
Bir fürsət tapan kimi
öldürücü zərbəni
təpəsindən endirin!
Yerindəcə söndürün!
Çünki düşmən qansızdı!
Vəhşidi, amansızdı!..
Ey mənim övladlarımlarım!
Şanlı qəhrəmanlarımlarım!
Bu amalla yaşayın!

Bu müqəddəs amalı
gələcəyə daşıyın!
Amin!.. Amin!.. Və Amin!..

Keşiş yenidən əsgərlərə xaç çevirir və andiçmə mərasimi başlanır. On iki yaşlı xaçpərəst uşaqlar, bir-bir əllərini xaç suyuna batıraraq, keşişin hüzarında fərəhət şəkildə dayanırlar. Keşiş xaç çevirməklə onlara xeyir-dua verir, uğur diləyir. Sonra xaçpərəst komandir onların hər birinə xüsusi geyim və ucu süngülu tüfəng verir. Onlar cərgə ilə sərəyə düzülürlər. Başqa bir komandir əlindəki kisədən çıxardığı, dərisi soyulmuş, burnu, qulağı kəsilmiş insan başlarını bir-bir, sərəyə düzölmüş on iki yaşlı uşaqların əllərindəki tüfənglərin süngüsünə taxır. On iki yaşlı uşaqlar bir ağızdan qışqıraraq and içirlər.

Birinci Erməni Əsgəri

Biz bütün döyüşlərdən
zəfərlə dönəcəyik!

İkinci Erməni Əsgəri

Əlimizə keçənin
başını üzəcəyik!

Üçüncü Erməni Əsgəri

Qarnını yırtacağıq,
gözünü təkəcəyik!

Dördüncü Erməni Əsgəri

Köksünü sökəcəyik,
qanımı içəcəyik!

Beşinci Erməni Əsgəri

Yer üzündən düşmənin
nəslini kəsəcəyik!

X o r

And içirik məsləkə!
Müqəddəs kilisəyə!
And içirik Keşişə!

Həmin musiqi sədələri yenidən ətrafı başına götürür. Əsgərlər musiqinin ritminə uyğun, hay-küylə, öldürücü ruhda rəqlə meydanda cövlan edirlər.

İ x t i y a r N ə n ə

Mən nə deyim bu işə?!
Nə deyim bu oyuna,
nə deyim bu gərdişə?!
Yamanca tez tanıdı
taleyimiz fəleyi.
Bizi tilsimə saldı
bu fəleyin kəleyi.

İ x t i y a r D ə d ə

Belə öyüd verdilər
terrorçu xaçpərəstlər
on iki yaşa çatmamış
günahsız uşaqlara.

İ x t i y a r N ə n ə

Bax, elə o vaxtdan da
dəyişildi durumlar.
Bax, elə o vaxtdan da
başlandı soyqırımlar.

İ x t i y a r D ə d ə

Nələr gördü gözlərim,
tarixdə mənim, nələr...

O günahsız uşaqlar
günaha can atdılar.
Təpədən dırnağadək
bir-bir qana batdılar.
Silahsız insanları,
gülləbaran etdilər.
Günahsız məğlubları
yandırdılar, yaxdılar.
Aman diləyənləri
süngülərə taxdılar.

A n a

Bəs niyə görməz oldu
insanlıq bu vəhşəti?!

İ x t i y a r N ə n ə

Bəs niyə görməz oldu
insanlıq bu dəhşəti?!

A t a

Qan içən terrorçular
günahsız insanlara
niyə tələ qurdular?

B i r i n c i O ğ u l

Bunu seyr edənlər
cinayətin önündə
niyə susub durdular?

İ k i n c i O ğ u l

Bəs bu qanlı tarixin,
bu ağır cinayətin

törənmə səbəbini
onlardan kim soracaq?

A n a

Bu dərdin bədəlini
onlardan kim alacaq?

A t a

Deyin, söyləyin mənə,
Bu faciə, bu dəhşət,
Bu görünməz fəlakət
İnsanlığa uyarmı?

İ x t i y a r D ə d ə

Qətliam fəlakəti...
bu dərdin dəhşətindən
gözündə canı donan,
canında qanı donan
Əlcəzair, Afrika,
Hindistan, Amerika...
və sair və ilaxır...
yaxın keçmişdən baxır.
Bir zamanlar
bu yerlərdə yerli xalqlar,
insanlığa xas olmayan
qan içində qovruldu.
Tırtıllarla tapdalanmış
saman kimi sovruldu...

A t a

Ey insanlar, söyləyin,
bu qanlı vəhşiliyi
Tanrı bağışlayarmı?!

İ x t i y a r D ə d ə

Avropada milyonlarla yəhudilər
zəhərli qaz girdabında boğuldular.
Türkiyədə yerli türklər
böyük-böyük dövlətlərin əli ilə
ermənilər tərəfindən
qan gölündə palçıq kimi əzildilər,
xəmir kimi yoğruldu.

İ k i n c i O ğ u l

İyirmi altı fevral günü Xocalıda
bir gecədə neçə-neçə əliyalın günahsız
tikə-tikə doğradılar,
yandırdılar, süngülərdən keçirdilər.
Ermənilər əliyalın insanları
işgəncələr verə-verə
heç «of» demədən qırdılar!

A n a

Sonra məzlum görkəm alıb,
millətlərin qarşısında
neçə cür cildə girdilər.
Tərədilən əməlləri gizlətdilər.
Bolluca yalan satdılar,
tərs mənzerə yaratdılar,
bütün dünya xalqlarını aldatdılar.

B i r i n c i O ğ u l

Havadarı azmış kimi,
hər tərəfdən, hər səmtdən,
hər ölkədən, hər millətdən

yalvardılar, yaxardılar,
imdad, kömək dilədilər.

İ k i n c i O ğ u l

Böyük güclər həqiqəti bilə-bilə
erməniyə inandılar.
Bu dözülməz vəhşiliyi,
bu dəhşətli faciəni,
bu terrorçu faşistlərin törətdiyi
soyqırım vəhşətini görməz oldular,
dandılar.

A n a

Həqiqətin işığına göz yumdular,
başqa bir don geydirdilər həqiqətə.
İztirabda üzənlərə
durmadan qan qusdurdular.
Dərdə dərman istəyəni
zor gücünə susdurdular.
Üzümüzə gülə-gülə,
tərədilən əməlləri
tez örtüdü, basdırdılar...

İ x t i y a r D ə d ə

Hanı dünya birliyinin ədaləti?!
Hanı insan məxluqunun kəraməti?!
Kim öyrətdi insanlara
məkr dolu bu nifrəti?!
Bu insanlıq meydanında –
yer üzündə şeytanların əməlini görə-görə
heç kəs inanmadı bizə.

A n a

Heç kəs sayqı göstərmədi
bizim bu haqq səsimizə.

İ x t i y a r D ə d ə

Bu riyakar cəmiyyətdə
kim ədalət axtarırsa, axtarmasın!..
Ədalətin arxasınca heç varmasın!..

Musiqi getdikcə daha vahiməli əhval yaradır. Yaranmış vəziyyətə uyğun ritmlə rəqs edən erməni əsgərləri qaçaraq səngərlərdə döyüşə hazır vəziyyət alırlar. Bu vaxt müxtəlif ölkələrin geyimində olan zabitlər meydana daxil olurlar. Bir anın içində simasını dəyişən Erməni Zabiti onların qarşısında yazıq görkəm alaraq danışır.

E r m ə n i Z a b i t i

Qurban olsun canım sizə,
kömək olun, gəlin, bizə!
Mənim yazıq millətimə
verildi ölüm fərmanı,
sizdədi dərdin dərmanı!
Yerimiz yox, yurdumuz yox,
kimimiz ac, kimimiz tox...
Yerli türklər, bu vəhşilər
Osmanlıdan üzü bəri
qadın-kişi, qoca-cavan
gecə-gündüz, heç durmadan
yandırdılar, kül etdilər.
Mənim kimsəsiz xalqıma
soyqırımı törətdilər.

İ x t i y a r D ə d ə

Yox-yox! Yox-yox!
İnanmayın o şarlatan erməniyə!
Gözlərinin içində yalan deyir!
Tərix boyu ermənilər heç bir zaman
soyqırımı zərbəsini almayıblar.
O dəhşətli faciyyə
heç vaxt məruz qalmayıblar.
Qalıblarsa, bəs onların qəbirləri,
kütəvi məzarlıqları haradadır?
Göstərsinlər...
Biz göstərdik, qoy onlar da
göstərsinlər.
Böyük-böyük qüvvələrə yalmanaraq
bir zamanlar,
Avropada erməni-hınçaq partiyası,
Asiyada daşnaksütyun partiyası yaradıblar.
Mın səkkiz yüz səksən yeddi -
Mın səkkiz yüz doxsanlarda yaradılan
o terrorçu partiyalar silahlanıb,
tərix boyu görünməyən,
insanlığa xas olmayan
ən dəhşətli cinayətlər törətdilər.
«Böyük Ermənistan»- deyə,
xəyallarla yaşadılar,
hər tərəfə daş atdılar.
Çox təəssüf!.. Çox təəssüf...
Dönə-dönə söyləyirəm, çox təəssüf,
Rusiyanın, Avropanın əli ilə
Azərbaycan torpağında - İrəvanda
Ermənistan dövləti də yaratdılar.

İ x t i y a r N ə n ə

Elə burdan da başladı,
türkə qarşı «Səlib yürüşü» niyyəti...
Elə burdan da başladı,
türkə qarşı soyqırım siyasəti...

Hamı yerində donur. Xarakterik musiqinin sədaları altında, bir anın içində erməni terrorçuları meydana toplaşır və cərgəyə düzlülərək fərağat vəziyyəti alırlar. Erməni Zabiti meydana daxil olur, cərgəyə düzülmüş erməni əsgərlərinin qarşısında fərağat vəziyyəti alaraq, sağ əlini boğazına dayayır və bıçaqla baş kəsirmiş kimi əlini boğazına sürterek əsgərləri bu xüsusi jestlə salamlayır. Əsgərlər jesti təkrarlamaqla salamı qəbul etdiklərini bildirirlər və dərhal yenidən həmin vəziyyəti alaraq, sağ əlləri boğazlarında, əmrə müntəzir halda, növbəti hərəkətə hazır olduqlarını göstərirlər. Bir əsgər gözləri qara lentlə bağlanmış Yeniyetmə Ermənini meydana gətirir.

E r m ə n i Z a b i t i
(Yeniyetmə Erməniyə yaxınlaşır, onun
çiyinlərindən tutur, bağıraraq)

Hazırsanmı döyüşə?

Y e n i y e t m ə E r m ə n i
(eyni səs tonu ilə, bağıraraq)

Mən hazırım hər işə!

E r m ə n i Z a b i t i
(üzünü Yeniyetmə Erməninin
yanında dayanan Erməni
Əsgərinə tutur. Eyni səs tonu ilə)

Onda açın gözünü,
Açıq gözlə söyləsin,
Deyəcəyi sözünü.

Əsgər qara lenti Yeniyetmə Erməninin gözlərindən açır. Yeniyetmə Erməni ətrafına baxır. Ətrafda fərağat dayanmış əliləhlə əsgərləri və qarşısında dayanan zəhmli zabiti görür. Dərhal fərağat vəziyyəti alır. Zabit zəhmli düz onun gözlərinin içinə baxır. Qaydası üzrə Yeniyetmə Ermənini salamlayır. Yeniyetmə Erməni zabitin etdiyi jesti təkrarlamaqla salamın cavabını verir. Zabit məmnun-məmnun bağıraraq Yeniyetmə Erməninin yanındakı Erməni Əsgərindən soruşur.

E r m ə n i Z a b i t i

Kimdir buna zəmin duran?

I E r m ə n i Ə s g ə r i

Ona zəmin duran mənəm.

E r m ə n i Z a b i t i
(üzünü Yeniyetmə Erməniyə tutur)

Öncə diqqət yetir mənə.
Eynisini təkrar elə,
nə söyləsəm, nə göstərsəm,
indi sənə.
(Sağ əlini bıçaq kimi öz boğazına sürtür).

Bu hərəkət baş kəsməkdir!..

Y e n i y e t m ə E r m ə n i
(eynisini göstərərək)

Bu hərəkət baş kəsməkdir!..

E r m ə n i Z a b i t i
(sol əlini öz ürəyinin üstünə qoyur və ürəyini
köksündən qoparırmış kimi etüd edir)

Bu da ürək çıxartmaqdır!

Y e n i y e t m ə E r m ə n i
(eynisini göstərərək)

Bu da ürək çıxartmaqdır!

E r m ə n i Z a b i t i
(əlini bıçaq kimi öz qarnına sürtür)

Bax, bu da qarın yırtmadır!

Y e n i y e t m ə E r m ə n i
(eynisini göstərərək)

Bax, bu da qarın yırtmadır!

E r m ə n i Z a b i t i
(xüsusi pafosla bağırır)

Parçalamaq niyyətilə
düşmən üstünə gedəcəm!
Mən düşməni
bu zülmkar üsullarla məhv edəcəm!

Y e n i y e t m ə E r m ə n i
(eynisini təkrarlayır)

Parçalamaq niyyətilə
düşmən üstünə gedəcəm.
Mən düşməni
bu zülmkar üsullarla məhv edəcəm!

E r m ə n i Z a b i t i

Sən xoş gəldin aramıza!
Bu gün səni,

beşmininci üzv yazdım sıramıza!..
(Yeniyetmə Erməniini bağrına basır,
sonra yenidən fərağət vəziyyəti alır).

Keç, Keşişin hüsuruna,
indi and iç, and iç ona!..
(Yeniyetmə Erməni Keşişin önünə
keçir, fərağət dayanaraq
sağ əlini bıçaq kimi boğazına dayayır).

Y e n i y e t m ə E r m ə n i

Keşiş babam! Ulu babam!
And içirəm məsləkimə!
And içirəm kilisəyə!
And içirəm bu gün sənə!
Canım ilə, qanım ilə
mən hazırım bu döyüşə!
Ölümüm də dəyişdirməz,
əməlimi, əqidəmi.
Bundan sonra mənim ruhum,
könlüm kimi sevinəcək.
Partiyanın tapşırığı,
hər an mənim həyatımın
mənasına çevriləcək.
Mən, düşməni var gücümlə
darmadağın dağıdacam,
yandıracam, öldürəcəm!
Bu mübarək əməlimlə,
millətimin simasını
hər bir zaman güldürəcəm!

K e ş i ş

Alqış sənə!.. Alqış sənə!..
Uğur olsun, mənim balam!..
Tanrı salmasın çətinə!..

Keşiş Yeniyyətə Erməniyə xəç çevirir. Yeniyyətə Erməni xüsusi jestlə – sağ əlini bıçaq kimi boğazına sürərək Keşişi salamlayır, sonra Erməni Zabiti təriflə tərifləyir. Onunla da eyni qayda üzrə salamlaşır. Erməni Zabiti salamladıqdan sonra ayrılır. Yeniyyətə Erməni də salamladıqdan sonra əsgərlərin cərgəsinə qarişır. Bütün əsgərlər səngərə doğru gedir və döyüşə hazır vəziyyətə gəlirlər.

A t a

Bu məkrli siyasətin,
terrorçu təşkilatların
kəməyilə ermənilər,
xalqı silahlandırdılar,
ruhu alovlandırdılar.
Azərbaycan torpağında, Türkiyədə
neçə-neçə məmləkəti
neçə-neçə yurd-yuvanı
od vurdular, yandırdılar,
darmadağın dağıtdılar!..

İ k i n c i O ğ u l

Baş kəsdilər, göz tökdülər,
İnsanların dərisini
qafasından çıxartdılar.
İkicanlı qadınların
yığıb qarını yırdılar.
Bax beləcə, göz doyunca
qana susamış qansızlar
ovuc-ovuc qan içdilər!..
Min doqquz yüz beşdən bəri
dönə-dönə, dönə-dönə
soyqırımını törətdilər!..

B i r i n c i O ğ u l (fəryad qopararaq)

Mən söyləyim, sən də say!
Min doqquz yüz on altı – qanlı 22 may,
Vanda on beş min nəfər.

İ k i n c i O ğ u l

Min doqquz yüz on səkkiz,
min doqquz yüz on doqquz,
min doqquz yüz iyirmi -
İrəvan quberniyası;
Yüz otuz iki min nəfər.

B i r i n c i O ğ u l

Elə həmin illərdə,
Daha bir qanlı fərman:
Yüz doxsan min insanın
Qan gölünə qərç olan
Cənubi Azərbaycan!

İ k i n c i O ğ u l

Min səkkiz yüz altmış iki,
Min doqquz yüz iyirmi.
Təkcə bu tarix boyu
erməni terrorunun
ən dəhşətli qəzəblə,
ən ağır işgəncəylə
ən kəskin faciəylə
türklərə törədilən
bu qanlı qətliamda

ölən insanın sayı
iki milyonu ötdü.

A t a

Min doqquz yüz səksən səkkiz,
min doqquz yüz doxsan iki,
min doqquz yüz doxsan üç!..

Qan qoxudu o illər!..
Gizlincə hazırlaşan
terrorçu ermənilər
topladılar yeni güc.
Yüz minlərlə silahsız
qalan azərbaycanlı
silahlı erməniylə
əliyalın döyüşdü!..
Ədalətsiz döyüşdə,
dəhşətli vəhşilikdən
düz iki yüz doxsan min
günahsız türk övladı
dünyasını dəyişdi!..

İ x t i y a r D ə d ə

Baxın, diqqətlə baxın,
siz bu qanlı tarixin
ürəkləri yandıran,
damarda qan donduran,
yaddaşa həkk olunan
kədərli heykəlinə.
Heç zaman unutmayın,
bir daha yol verməyin
fələyin bu felinə.

A n a

Min doqquz yüz on səkkiz-
Dəhşətli mart qırğını!
Qan qoxuyan bu tarix
yaddaşları yandırır!
Ruhu alovlandırır!..

A t a

Bütün Azərbaycanda-
Bakıda, Abşeronda,
Gəncədə, Şamaxıda,
Lənkəranda, Qubada...
hər eldə, hər obada
qaniçən ermənilər
dəhşətlər törətdilər!
Əlli mindən yuxarı
insanı qətl etdilər.
Neçə-neçə günahsız,
diri-diri adamı
torpağa basdırdılar!..
Gerisini deməyə,
artıq dilim də gəlmir,
daha nələr və nələr!..
Bu xalqın yaddaşına,
torpağına, daşına
qara qanla yazıldı
ürəkləri göynədən
bu qanlı faciələr...

İ x t i y a r D ə d ə

O dəhşətli zamanda,
Azərbaycan türkünə

arxa, dayaq olmağa,
o qanlı faciəni,
qırğını durdurmağa,
Osmanlı-Türk dövləti
böyük qoşun göndərdi.
Kömək əli uzatdı
o qardaş bu qardaşa.
Tez özünü yetirdi,
sülh, barış gətirdi
ordunun komandanı
qəhrəman Nuru Paşa.
Qafqazda dalğalandı
Osmanlı dövlətinin
Al-qırmızı bayrağı!
Bu şanlı gəlişiyə
qaranlığa, zülmətə
sönməz işıq gətirdi.
Dillərdə dastan oldu
bu ordunun sorağı.
Bu işıqdan nur aldı
Azərbaycan türkünün
hər evinin çırağı!

Silahlanmış ermənilərin törətdikləri kütləvi qırğınə mərəz qalmış günahsız insanların çəkdiyi əzablar meydanə cərəyan etməyə başlayır. Yavaş-yavaş yaxınlaşan Osmanlı ordusunun döyüş ruhlu musiqisinin heyrətamiz, tükürpədicə sədəları və Osmanlı dövlətinin al-qırmızı bayrağı altında, at üstündə irəliləyən görkəmli türk sərkərdəsi Nuru Paşa Qafqaz-İslam ordusu ilə Azərbaycana daxil olur.

Birinci hissənin sonu

İkinci hissə

Yavaş-yavaş yaxınlaşan Osmanlı ordusunun döyüş ruhlu musiqisinin heyrətamiz, tükürpədicə sədəları və Osmanlı dövlətinin al-qırmızı bayrağı altında, at üstündə irəliləyən görkəmli türk sərkərdəsi Nuru Paşa Qafqaz-İslam ordusu ilə Azərbaycana daxil olur.

N u r u P a ş a
(*at üstündən qoşuna əmr verir*)

Şanlı ordum, duur!..
Ön cəbhəni quur!..
Al qilıncı, vuur!..
(*Qoşun nizamlı şəkildə
cərgələnilir, əsgərlər əllərindəki
silahlarla döyüşə hazır
vəziyyətdə alırlar*)
Günəş saçsın nuur!..
Davul çalsın guur!..
Səpələnsin dürr!..
Zəfər cəngi süür!
Qoy yetişsin hürrr!..

Bütün bunları eşidən və görən erməni vəhşiləri lərzəyə düşür və bir anın içində cə simalarını dəyişərək yazıq görkəm alırlar. Silahları gizlətməyə başlayırlar. Qırğın törədən ermənilər pərənpərənpərə düşürlər. Keşiş bir dəstə erməni ilə Nuru Paşanın hüzuruna gəlir.

K e ş i ş

Yaşa, yaşa, min yaşa,
qəhrəman Nuru Paşa!..
Sən müzəffər ordunla
bizim yurda xoş gəldin!..

N u r u P a ş a

Səsini kəs, ey papas,
Sən bu yurddan kənar dur!..
Bu yurd səninki deyil,
Bu yurd qos-qoca türkün
dədə-baba yurdudur!..
Sən qırğın törədəndən
danış, yaxşısı budur...

K e ş i ş

Ey qəhrəman sərkərdə!
Ey qüdrətli bahadır!
Sən yaxşı ki, tələdin,
Mübarək gəlişinlə
Tökülən qanı kəsdin,
Sülh, barış gətirdin...
Vallah, sən inan mənə,
erməni aydınları
səni alqışlayırlar!
Qan tökən vəhşiləri
daim qarğışlayırlar!
Bu qanlı qırğınlardan
biz də əndişələndik...
qəm-qüssəyə bələndik!..
Aralığı qatanlar
iki qardaş milləti
elə qızıqdırdı ki,
əhvalı dəyişməyə
biz də aciz qalmışdıq!
Elə bil cəhənnəmə
ölüm hökmü almışdıq!
Bizi düşmən etməyə

daim maraq göstərən
məlun, mənfur qüvvələr
bizi bircə andaca
iki qütbə böldülər.
Düşmənin törətdiyi
bu qərəzli savaşa
heç bir suçu olmayan
ermənilər öldülər!..
Ey basılmaz komandan!..
Ağıllı, müdrik insan!..

N u r u P a ş a

Daha danışma, bəsdil!..
Bu sözlərin əbədi!..
Həddini aşma, sərsəm!..
İkiüzlü, riyakar!
Yalan-palanı qurtar!..
Biz savaştan gəlirik,
həqiqəti bilirik...

K e ş i ş

Ey hökümlü komandan!
Sizə bu canım qurban.
Mən sizə yalvarıram,
izin verin söyləyim
sona qədər fikrimi!..

N u r u P a ş a

Kəs!.. Daşdırma səbrimi,
ey həyasız erməni!
Yoxsa heç «of « demədən
qopardaram dilini!..

Sən nə tez unutmusan
min doqquz yüz on beşdə
bütün Anadoluda
dəhşətli vəhşiliklə
sizin törətdiyiniz
saysız insan qətlini!..
Çəkil, qansız erməni!
Təbdən çıxarma məni!..

Ətraf sakitləşir. Əsgərlərdən birinin mələhətli səslə oxuduğu, Ə. Cavadın sözlərinə Ü.Hacıbəylinin bəstələdiyi «Çırpınırdı Qara dəniz» nəğməsi meydana yayılır.

N u r u P a ş a
(at üstündən hamıya səslənir)

Mərhəbalar! Mərhəbalar!..
Qulaq asın, ey insanlar!..
Qafqaz-İslam ordusuyla
Qafqazlara sülh gətirdik!
Osmanlı-Türk dövlətinin
alicənab qərarıyla
silahsız, günahsız
barmaqla da toxunmadıq.
İnsafsızın, imansızın
təpəsindən od ələdik.
Aman, imdad diləyəni
bağışladıq, əfv elədik.
Qulaqlara sırğa olsun,
bizim təkdir amacımız.
Dədələrdən, babalardan
bizə miras qalan budur.
İstərik ki, insanlarda
insaf olsun, iman olsun!
Könüllərə ümid dolsun!

Kəsilməsin daha başlar!
Qoy göyərsin qara daşlar!
Sona varsın bu savaşlar!

Nuru Paşa qırğını durdurduqdan sonra, zəfər cəngisinin sədalari altında, qoşunu ilə bərabər Azərbaycanı tərk edir. Meydan bayram əhval-ruhiyyə-sindədir. İnsanlar Qafqaz-İslam ordusunu sevgi ilə yola salırlar.

A t a

Bir zamanlar Osmanlıya sığınaraq,
can istəyən ermənilər,
indi durub qan istəyir.
Osmanlıya qara yaxır.
Genosidi sübut edən
yalançı fərman istəyir.
Uydurduğu dırnaqıçı dərdinə
dərman istəyir.
Gecə-gündüz oğrun-oğrun sağa-sola,
sola-sağa çarpışırlar, vuruşurlar.
Beləcə də bütün dünya birliyini
Türkiyənin üzərinə qaldırmağa
çalışırlar.
Amma onlar yanırlar!..
Qoy hər bir kəs bunu bilsin!
Bütün dünya birliyi də, yer də, göy də,
həqiqət də, haqq yolu da, ədalət də
yeri-göyü yaradanın ayaqları
altındadır.
Ulu Tanrı əvvəl-axır tərəzinin
təknəsini darayacaq.
Haqq yolunu azanları,
həqiqətin hikmətiylə sarıyacaq!..

Azan səsi ətrafa yayılır. Sanki fırvan həyat başlayır. Lakin bir an sonra, qəfil baş qaldıran erməni terrorçuları yeni qırğınlar törətməyə başlayırlar.

Bu dəfə onlar günahsız insanları məscidlərə dolduraraq diri-diri yandırılar.
Meydanda cərəyan edən qanlı faciə ətrafı qan gölünə çevirir.

İ x t i y a r N ə n ə

(saçlarını yola-yola, fəryad qopararaq)

Bu tarixi unutmayaq heç bir zaman,
heç birimiz!
Əhalisi məscidlərə doldurulub
yandırılan,
Qız-gəlini, ağsaqqalı-ağbirçəyi
süngülənən,
qundaqdakı körpələri güllələnib
öldürülən,
ocaq yeri, ev-eşiği darmadağın
dağıdılan,
xarabazara çevrilən,
viran qalan torpağımız,
məskənimiz, yurd yerimiz...

A t a

Qars, İqdır, Ərdəhan,
Sabuçuköyü, Subatan,
Ərzurum, Şamaxı, Van.

İ k i n c i O ğ u l

Tirlik, Şeyxlər, İrəvan,
Bakı, Gəncə, Naxçıvan,

A n a

Uluxanlı, Qəmərli,
Ağcaqışlaq, Hacıəllöz.

B i r i n c i O ğ u l

Gümrü, Quba, Ordubad
Sarıqamış, Mehmandar,
Kəpənəkçi, Fağırılar...
Od tutdular, yandırlar!

İ x t i y a r D ə d ə

Unutmayın bu tarixi,
unutmayın bu zilləti,
unutmayın, ey insanlar!..

Meydan od tutub yanır. Yandırmaqdan, öldürməkdən doymayan qanı-
çən ermənilər məscidə tərəf gələn El Aşığı yaxalayırırlar. Onu çalmağa, oxu-
mağa vadar edirlər. El Aşığı imtina edir. Bu vaxt erməni vəhşiləri onun küre-
yinə qaynar samovar bağlayaraq döyö-döyö çalmağa, oxumağa məcbur edir-
lər. Samovardan küreyinə axan qaynar suyun yandırdığı, göynətdiyi ağrılara
dözməyən El Aşığı fəryad qoparır.

E l A ş ı ğ ı

Bahar yandı, yaz yandı,
Göldə ördək, qaz yandı.
Ağzımızda dilimiz,
Əlimizdə saz yandı!..

İ x t i y a r D ə d ə

(dizləri taqətdən düşür. Yanmış,
kül olmuş, daşa dönmüş insanların
qarşısında diz üstə çökür.
Göz yaşları içində fəryad qoparır)

Unutmayın siz bu sözü,
siz bu səsi!..

Bu da bizim qanlı yaddaş kitabının
son-tarixi səhifəsi...

A n a

*(meydanda yanmış, kül olmuş, daşa dönmüş
insanların arasında dolaşaraq)*

Yalvarıram, qurban olum,
əl vurmayın, toxunmayın
bu tarixin yaddaşına.
Ağrıdır, incidir məni
sağalmayan yaralarım.

B i r i n c i O ğ u l

Susuzluğun həsrətlik,
sahibsizlik həsrətindən
dodaqları cadar-cadar
quruyubdur qərilib
qərilib qalan torpaqların.
Göyerməyən ağaclarda,
sarı qalan yarpaqların.

A t a

Əl vurmayın, toxunmayın,
bu tarixin yaddaşına!
Bilməzsiniz, dəyərsiniz,
bu millətin baş daşına!
Millətin qan yaddaşına!

İ x t i y a r N ə n ə

Min doqquz yüz səksən səkkiz.
Yeni qırğınlar başlandı İrəvanda.

Tarix belə fəlakəti görməmişdi
bu cahanda.

Dişindən dırnağınadək
silahlanmış ermənilər,
insanları topa-tüfəngə tutdular.
Gecə-gündüz sarsıtdılar.
Doğmaca yurd-yuvasından
zor gücünə çıxartdılar.
O torpaqda
bir nəfər də türk qoymadı,
qurddan qudurmuş köpəklər.
Bax, beləcə boşaldıldı
Qədim Qərbi Azərbaycan.

A t a

Bu qırğınlar İrəvanda alovlandı,
Xan Şuşada, Xankəndində,
Topxanada, Ağdərədə,
Əsgəranda, Daşaltıda,
Füzulidə, Xocalıda,
Ağdam, Laçın, Cəbrayıl,da,
Zəngilanda, Qubadlıda
tüstüsündən göz tutulan
hər bir oba, hər bir yuva,
külə dönmüş ocaq kimi
cərgə-cərgə sıralandı,
od, od üstünə qalandı...
Bu alovdan Qarabağın canı yandı.

İ x t i y a r N ə n ə

Min doqquz yüz doxsan iki,
iyirmi altı fevral günü...
Xocalıda əliyalın məzlumların

ermənilər tərəfindən
vəhşiliklə öldürülən qətl günü...
Tanrım bir də düşməne də göstərməsin,
od püskürən, alov yağan, qan qoxuyan,
soyqırım törədilən həmən günü!..

A t a

Bir tərəfdən Xocalıya qansız düşmənlər
tələ qurdu,
gözlənilməz zərbə vurdu,
bir yandan da bu şəhəri qar üşütdü,
şaxta kəsdi, ayaz vurdu...
Dəhşətə bax!..

Bu amansız burulğanda
o qanıqən vəhşilərin əli ilə
Səkkiz ailə məhv edildi tamamilə!..
Altmış üç körpə uşaq,
yetmiş nəfər qoca, qarı,
yüz altısı yalnız qadın –
düz altı yüz on üç nəfər
öldürüldü heç fərqi nə varılmadan.

Yatağında halsız yatan
xəstə belə yandırıldı!..

Öldürülmüş insanların üzərində
insanlığa xas olmayan
işgəncədən daha betər təhqiramiz
zülm aşkarlandırıldı!..

Qəfil gələn bu qırğında
dörd yüz səksən yeddi nəfər şikəst oldu,
yüz əllisi itkin düşdü,
Ölənlərdən yalnız üç yüz otuz beşi
dəfn olundu...

Min iki yüz yetmiş beşi
əsirliyə düşər oldu!..

Xocalının bu süqutu
Qarabağın işğalında erməniyə açar
oldu!..

Meydan-Xocalı şəhəri. Soyuq qış gecəsi. Qəfildən tanklar və BTR-lərlə
hücuma keçən erməni terrorçuları şəhəri mühasirəyə alırlar. Tanklardan və
toplardan, avtomat, pulemyot və qranatamyotlardan atılan mermi və güllələr
yağış kimi şəhərin üzərinə yağır. Təşvişə düşmüş əhali qaçaraq canını qurtar-
mağa çalışır.

E r m ə n i Z a b i t i
(əлиндə silah, üzünü erməni
əsgərlərinə tutaraq bağırır)

Hər tərəfdən sarın,
qoymayın qaçmağa,
bu yerdən bir adam
salamat çıxmasın.
Öldürün, yandırın,
bu qanmaz türklərə
bu gecə hər şeyi
ölümlə qandırın.

Erməni əsgərləri rastlarına çıxan hər bir şəhər sakinini vəhşicəsinə
qətlə yetirirlər. Bir nəfər Hamilə Qadın, yanında 13 yaşlı qızı ilə küçədə qaçar-
kən Erməni Zabiti ilə üz-üzə gəlir. Erməni Zabiti silahını Hamilə Qadına tuş-
layır, lakin silahın gülləsi qurtardığı üçün atəş açılmır. Erməni Zabiti silahın
maqazınıni dəyişə-dəyişə Hamilə Qadını təkliklə vurur. Hamilə Qadın imdad
dileyir.

H a m i l ə Q a d ı n

Allaha bax, Tanrıya bax,
Bətnimdəki körpəyə bax,
İnsaf elə, dur, əl saxla,
Vurma, ikicanhyam mən.

E r m ə n i Z a b i t i

Kəs səsini, türk ləçəri!
İkicanlı öldürməyə
Allahdan fərmanlıyam mən!

H a m i l ə Q a d ı n

Mən günahsız bir insanam!

E r m ə n i Z a b i t i

Mən də günahsız asanam!

H a m i l ə Q a d ı n

Allah sənə bağışlamaz
sənin bu bəd əməlini!

E r m ə n i Z a b i t i

Heç darıxma, bir an sonra
Kəsəcəm sənin dilini.

H a m i l ə Q a d ı n

Ay erməni, ay köçəri!

E r m ə n i Z a b i t i
(*Hamilə Qadının ağzının
üstündən şillə ilə vurur və bağırır*)

Yum ağzını türk ləçəri.
(*yanındakı əsgərə əmr edir*)

Tut saçından, at içəri.
Kəs burnunu, üz dilini,
Yırt qarnını, qır belini.

*Erməni Əsgəri Hamilə Qadının saçından
tutub səngərə tərəf sürütləyir.*

H a m i l ə Q a d ı n
(*dartınır. Erməni Əsgəri
ilə əlbəyaxa olur, onun
əлиндən çıxıb qaçmağa çalışır*)

Çək əlini, burax məni!
İt balası, donuz oğlu,
Allah verəcək vayını...

B i r i n c i E r m ə n i Ə s g ə r i
(*əлиндəki tüfəngin süngüsünü
Hamilə Qadının qarnına soxur*)

Al payını, al payını!

H a m i l ə Q a d ı n

Aman Allah!.. Aman Allah!..
Eşit mənim harayımı!..

Ş i r i n
(*Erməni Zabitindən imdad diləyir*)

Allah eşqinə durun!
Anama toxunmayın!
Bu qətli dayandırın!..

E r m ə n i Z a b i t i
(Birinci Erməni Əsgərinə əmr edir)

Aparın o küçüyü
diri-diri yandırın!..

Birinci Erməni Əsgəri qızın uzun hörüklerini biləyinə dolayaraq sürütləyə-sürütləyə aparır. Bu vaxt topdan qopan mərminin dəhşətli səsi hər tərəfdə əks-səda verir. Ətraf lərzəyə gəlir. Hər tərəf tüstüyə bürünür. Bir an sonra ətrafda bütün səsləri eşidilməz edən insan fəryadının naləsi göylərə qalxır. Bu dəhşətli qırğın gecəsindən sonra Xocalı şəhərinin xarabazara çevrilmiş küçüləri ilə yandırılmış, tikə-tikə doğranmış, başının dərisi soyulmuş, burnu, qulağı kəsilmiş, başı bədənindən ayrılmış insan cəsədlərinin arasında, öldürülmüş anasının yanında, bələkdə, təsadüfən sağ qalmış bir körpənin ağlayan səsi eşidilir. Körpə səsi getdikcə muğam qarışıq fəryad qoparan naləyə çevrilir və ələmi başına götürür.

İ x t i y a r D ə d ə

Bu ağrıya, acıya
Bu sitəmə dözməyən
Mübariz İbrahimov,
Fərid Əhmədov kimi
neçə-neçə ər oğul
qəhrəmanlıq göstərdi.
Tanrıdan güc dilədi,
düşmən üstünə getdi.
Vətən, torpaq yolunda
düşməne qan uddurdu,
canını fəda etdi.

Q ə h r ə m a n
(meydanın bir tərəfində qürurla
dayanaraq döyüşə hazırlaşır.
Döyüşqabağı öz-özünə nitq söyləyir)

Soyun mənim dərimi,
dabanımdan çıxarın.

Alın mənim canımı,
cəsədimdən qoparın
əgər qurban getməsəm
Vətənimin yolunda!..

Qəhrəman əlində silah meydanın tən ortasına gəlir. O, öncə, döyüşqabağı, xəyalən sevgilisi Sarı Gəlinin ona söylədiklərini xatırlayır.

S a r ı G ə l i n

İgidim, ey igidim,
Ər oğlu, ər igidim.
Qılıncı qından sıyrı,
Göstər hünər, igidim!

Qəhrəman sonra sərhədi keçərək erməniləri qıra-qıra onlara tərəf gəlir. Qəhrəman gah erməni əsgərlərinə tərəf sağ-sola saparaq qaçır, gah diz üstə çökərək silahından atəş açır. Qəhrəmanın bu cür gəlişi və atdıqları güllənin heç birinin Qəhrəmana dəyməməsi erməni əsgərlərini vahiməyə salır.

E r m ə n i Z a b i t i
(təlaş içində öz-özünə bağırır)

Bu gələn ümmandımı?
tozdumu, dumandımı?
Gözündən od püskürən,
yoxsa bu insandı mı?..

B i r i n c i E r m ə n i Ə s g ə r i

Güllədən də yan qaçır.
Gör necə də qıvrılır.
Yoxsa bu ilandı mı?

Qorxudan vahiməyə düşür və tez özünü səngərə salır. Səngərdə gizlənir.

E r m ə n i Z a b i t i

Yaydan çıxan oxdumu?
Bunun ruhu yoxdumu?
Yoxsa quru candımı?..

Erməni Zabiti qayanın arxasına qaçır. Gizlənin və qayanın arxasından bağıraraq əsgərlərinə əmr edir.

Gör bir necə şığıyır...
Sanki gözləri qandı!
Bu gələn insan deyil
Bu gələn bir şeytandı!
Öztünüzü qoruyun,
qaçın, səngərə yatın!
Silahı düz tuşlayın,
atanda dəqiq atın!

Bir gülləsi də boşa çıxmayan Qəhrəman qarşısında tab gətirməyərək qaçan çoxlu sayda erməni əsgərini gülləsi qurtarana qədər məhv edir. Gülləsi qurtardıqdan sonra isə erməni əsgərlərinə əliyalın həmlə edir. Hər dəfə zərbə vurduqca, bir neçə erməni əsgərini yerə sərir. O, son damla qanına qədər dö-yüşür.

Q ə h r ə m a n

Vətən! Təki sən yaşa!
(zərbə endirir)

Huuu!..

E r m ə n i Ə s g ə r l ə r i

Haaa!..
(Yerə sərilirlər)

Q ə h r ə m a n

Vətən! Yaşa, min yaşa!
(zərbə endirir)

Huuu!..

E r m ə n i Ə s g ə r l ə r i

Haaa!..
(Yerə sərilirlər)

Q ə h r ə m a n

Qarabağım, can evim!
(zərbə endirir)

Huuu!..

E r m ə n i Ə s g ə r l ə r i

Haaa!..
(Yerə sərilirlər)

Q ə h r ə m a n

Mən sənə qurban gedim!
(zərbə endirir)

Huuu!..

E r m ə n i Ə s g ə r l ə r i

Haaa!..
(Yerə sərilirlər)

Q ə h r ə m a n

Öndə Azərbaycandı!
(zərbə endirir)

Huuu!..

E r m ə n i Ə s g ə r l ə r i

Haaa!..
(Yerə sərilirlər)

Q ə h r ə m a n

Sonda Azərbaycandı!
(zərbə endirir)

Huuu!..

E r m ə n i Ə s g ə r l ə r i

Haaa!..
(Yerə sərilirlər)

Erməni Zabiti fürsət tapıb Qəhrəmana arxadan xəlvətcə yaxınlaşır və silahından açdığı atəş ilə Qəhrəmanı yaralayır. Qəhrəman küreyindən aldığı güllə yarasından bir anlıq sarsılır, lakin yığılmır. Qarşısında olan erməni əsgərlərinə yeni zərbələr endirir.

Q ə h r ə m a n

Vətən sağ olsun, Vətən!
Vətənə qurbanam mən!
Vətən sağ olsun, Vətən!
Vətənə qurbanam mən!..

Erməni Zabiti vəziyyətin gərginliyini görüb Qəhrəmana yenidən bir neçə dəfə atəş açır. Hər atəşdən sonra sarsılan Qəhrəman dizini yerə qoymur. Düşmən qarşısında əyilmək istəmir. Səngərdə gizlənmiş erməni əsgərləri yığılmaq istəməyən Qəhrəmana gizləndikləri yerdən durmadan atəş yağdırırlar. Qəhrəman yenə də yığılmır. Divara dirsəklənilir və qəhqəhələrlə səngərdən güllə yağdıran erməni əsgərlərinə tərəf baxır. Pıçiltı ilə söyləyir.

Q ə h r ə m a n

Ana yurdum Azərbaycan!
Sənə mənim canım qurban!..

Qəhrəman beləcə, qəhrəmancasına düşmənin üzünə gülərək donur. Bir müddət qorxudan heç kəs ona yaxınlaşmağa cürət etmir. Erməni Zabiti səngərdə gizlənən erməni əsgərlərinə bağırır.

E r m ə n i Z a b i t i

Qalxın, it uşaqları!
Bu türkün hünərinə
baxın, it uşaqları!
Gözünüzə su verin,
alov verin, od verin.
Qəhrəman belə olur!..
Yoxsa mənim əsgərim,
büzüşmüş tülkü kimi
qaçıb səngərə dolur.
Bir səngər azmış kimi
səngərin içində də
ayrı bir səngər qurur!
Siz düşməne zərbəni
beləmi vurursunuz?!
Torpağın keşiyində
beləmi durursunuz?!
Nə düzdü-düzdü, düzdü.

Bu düşmən qəhrəmandı.
Bu qəhrəman düşməndən
heç olmasa dərs alın!
Döyüşməyi öyrənin!..
Gəlin, it uşaqları,
yaxın durun indi siz.
Düşmənin cəsədində
xaçı qurun indi siz!

Erməni əsgərlərindən biri yerindən qalxaraq qorxa-qorxa, divara dir-
səklənmiş Qəhrəmana yaxınlaşır. Onun nəfəs almadığına tam əmin olduqdan
sonra əlindəki bıçaqla onun cəsədinə zərbə endirir.

I E r m ə n i Ə s g ə r i
*(Erməni Zabitinə yaxınlaşaraq
rəmzi jestini göstərir; əlini
bıçaq kimi öz boğazına sürtür)*

Bu türk oğlu türk vuruldu!
Xaçın ilk qolu quruldu!..

II E r m ə n i Ə s g ə r i
*(bıçaqla Qəhrəmanın üstünə
şığır. Ona növbəti zərbəni
endirir. Sonra Erməni Zabitinə
yaxınlaşaraq rəmzi jestini
göstərir; sol əli ilə öz ürəyini
qoparırmış kimi etüd edir)*

Düşmən köksündən vuruldu!
İkinci qol da quruldu!..

III E r m ə n i Ə s g ə r i
*(Qəhrəmanın üstünə şığır,
bıçaqla yeni zərbə endirir.*

*Sonra Erməni Zabitinə
yaxınlaşaraq rəmzi jestini
göstərir; əlini öz qarnına
sürtərək bıçaqla qarnını
yırtmış kimi jest edir)*

Növbəti zərbə vuruldu!
Xaç bütöv halda quruldu!..

E r m ə n i Z a b i t i

Bax, indi kefim duruldu!..

Erməni Zabitini əlindəki silahdan göyə bir neçə dəfə atəş açır. Bütün er-
məni əsgərləri də ona qoşulurlar. Sonra onlar Qəhrəmanın cəsədini dövrəyə
alaraq, təpiklə döyür, ayaqlarından tutub sürütləyərək aparırlar. Uzaqlardan
Sarı Gəlinin həzin səsi ətrafa yayılır.

S a r ı G ə l i n

İgidim, ey igidim,
Ər oğlu, ər igidim.
Düşməne qan uddurar,
Qalib döner igidim.

Azərbaycan hüzn içindədir. Hamı səbirsizliklə Qəhrəmanın nəşinin
Azərbaycana gətirilməsini gözləyir. Azərbaycan bayrağına бүкүlmüş qəhrə-
manı başı üzərinə qaldıraraq gətirən Azərbaycan əsgərlərinin izdihamı görü-
nür.

A t a

Oğul, oğul, bəy oğul,
Koroğluya tay oğul,
Vətən yolunda gedən
Kaman oğul, yay oğul.

A n a

Oğul, oğul, can oğul,
Canına qurban oğul!
Sən Vətənsən, torpaqsan
Azərbaycansan oğul!

Azərbaycan Prezidentinin «Biz hamımız torpaq uğrunda şəhid olmağa hazırıq! Təki Vətən sağ olsun!» kəlamları qulaqlarda cingildəyir. Hərbi geyimdə olan əsgərlər bir anlıq fototabloya çevrilirlər. Qəhrəmanın sevgilisi təlaşla qaçaraq gəlir. Hönkürə-hönkürə özünü fototabloya çevrilmiş əsgərlərin yanına yetirir.

S a r ı G ə l i n

İgidim, ey igidim,
Ər oğlu, ər igidim.
Qisasın alınmasa,
Ruhum sönər, igidim!

X o r

İgidim, ey igidim,
Ər oğlu, ər igidim.
Qisasını almasam,
Ruhum sönər, igidim!

Sarı Gəlin özünü sevgilisinin qoynuna ataraq tabloya dönmüş sevgilisinin qoynunda donur və tabloya çevrilir. Bu mənzərədən sarsılmış İxtiyar Dədə tabloya dönmüş qəhrəmanlara müraciət edir. Bu müraciət hər tərəfdə əks-səda verir.

İ x t i y a r D ə d ə

Sən ey şanlı türk gənci!
Heç zaman unutma ki,
Ulu öndər Atatürk

yoxluqdan varlıq qurdu.
Onun qüdrəti ilə
irticaçı qüvvədən
Anadolu qurtuldu.
Bir vaxt Azərbaycanda
torpaq iddiasıyla
ətraf çaxnaşan zaman,
xəyanətkar qüvvələr
xain əməlləriylə
hey coşub-daşan zaman
Azərbaycan xalqının
Ümummilli lideri
Heydər Əlirza oğlu
tez özünü yetirdi.
Müdrək siyasətiylə
Azərbaycan xalqına
müstəqillik gətirdi.

İ x t i y a r N ə n ə (hamını döyüşə çağırır)

Sən ey şanlı türk gənci!
O uca varlıqları
heç bir zaman unutma.
Onların qurduğunu
əsla düşməne satma.
Sən onları unutsan,
onda faydası olmaz
türk olub-olmamağın.
Onda faydası olmaz
bu həyatda qalmağın...
Qalx ayağa, ulu türk,
ayaqla, tapdala keç,
bu yolda ya ölüm var,
ya da olum, özün seç.

İ x t i y a r D ə d ə
(*çağırışı davam etdikcə,
coşqusunu cilovlaya bilmir*)

Silaha sarılmağa
tarixi fərman gərək.
Biz qan istəməsək də,
fəqət qana qan gərək.

İ x t i y a r N ə n ə

Millətə qalib Vətən,
Vətənə bir şan gərək.
Qalx ayağa, ulu türk,
sərhədini özün seç.
Bu yol sənin yolundur,
bu yolu sən özün keç!

Bu çağırışdan ruh alan, fotosəklə dönmüş əsgərlər canlanır və bir anlıq
« Komandos » oxuyaraq, meydan boyu döyüş ruhlu hərbi marşla dövrə vurur
və yenidən bir anlıq donurlar.

İ x t i y a r N ə n ə
(*donmuş əsgərlərin
arasında dolaşaraq*)

Bu torpaqda neçə ildir
səbri daşan aslan yatıb,
Bu torpağı qarış-qarış
qaytarmağın vaxtı çatıb.
Bu millətin qalxan tutan,
qılınc vuran min qolu var,
Bu torpağı qaytarmağın
savaş adlı bir yolu var.

İ x t i y a r D ə d ə

Bu torpaqda Koroğlunun
qıy qoparan nərəsi var,
Bu torpağı qaytarmağın
savaş adlı çarəsi var!
Bu millətin eşqi alov,
günəş kimi yanır-yanır,
Bu millətin sinəsində
torpaq eşqi alovlanır!

B i r i n c i O ğ u l

Bu torpağın hər dənəsi
köz-köz olub yandıracaq,
Bu millətə qisas adlı qiyaməti andıracaq!
Bu millətin qan yaddaşı
milləti pələng edəcək,
Azərbaycan bayrağını
göylərə çələng edəcək!

İ k i n c i O ğ u l

Bu torpağın övladları
ana südütək təmizdir.
Vətən bizim ruhumuzdur,
canımızdır, qəlbimizdir.
Bu torpağın övladları
Vətənə qurban gedəcək!
İşgəldəki torpaqları
düşməndən azad edəcək!

A t a

Bu torpağın sərhədləri
Qarabağda, İrəvanda!
Bu torpağın sərhədləri
Borçalıda, Dərbənddədir!
Bu torpağın sərhədləri
Cənubi Azərbaycanda!
Azərbaycan! Azərbaycan!
İndi hünər tək səndədir!
Qalx ayağa!

Birinci Oğul

Qalx ayağa!

İxtiyar Dədə

Qalx ayağa! Gəldi zaman...

İxtiyar Nənə

Qalx ayağa!

İkinci oğul

Qalx ayağa!

A t a

Qalx ayağa, Azərbaycan!

X o r

Qalx ayağa, Azərbaycan!

Qalx ayağa, Ulu Türk!

«Qalx ayağa» adlı hərbi marş oxunur. Meydandakı insanlar bir-birinə qarışaraq hərbi yerləşlə, meydanda «Döyüşə hazır ol!» ruhlu əhval yaradırlar. Marşın sonunda müqəddəs insanlar yenidən abidəyə çevrilir, canlı insanlar isə onların səcdəsinə dururlar. Ulu Öndər Heydər Əliyevin «Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir, dönməzdir, sarsılmazdır!» kəlamları qulaqlarda cingildəyir. «Qalx ayağa» adlı hərbi marş təkrar oxunur. Meydandakı insanlar yenidən bir-birinə qarışaraq hərbi yerləşlə, meydanda «Döyüşə hazır ol!» ruhlu əhval yaradırlar.

S o n

Bakı, 31 yanvar – 29 fevral 2012-ci il.

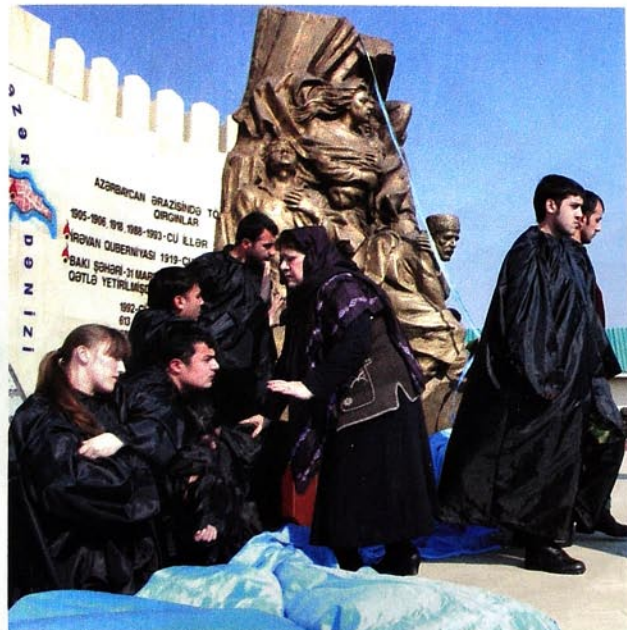
**«SOYQIRIMI ABİDƏSİ
KOMPLEKSİ»NİN İLK
ZİYARƏT MƏRASİMİ**

31 MART 2011-Cİ İL.
C.CABBARLI
ADINA İRƏVAN DÖVLƏT
AZƏRBAYCAN DRAM TEATRİNİN
«SOYQIRIMI TARİXİNİN DASTANI»
TAMAŞASI BEYLƏQAN
TAMAŞAÇILARI QARŞISINDA

TAMAŞA TÜRKIYƏ
CÜMHURİYYƏTİNİN
AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDAKI
BÖYÜK ELÇİLİYİNİN
«KÜLTÜR SALONU»NUN
SƏHNƏSİNDƏ

TAMAŞA
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
FÖVQƏLADƏ HALLAR NAZİRLİYİNİN
«N» SAYLI HƏRBİ HİSSƏSİNİN
ƏSGƏR VƏ ZABİT HEYƏTİ
QARŞISINDA

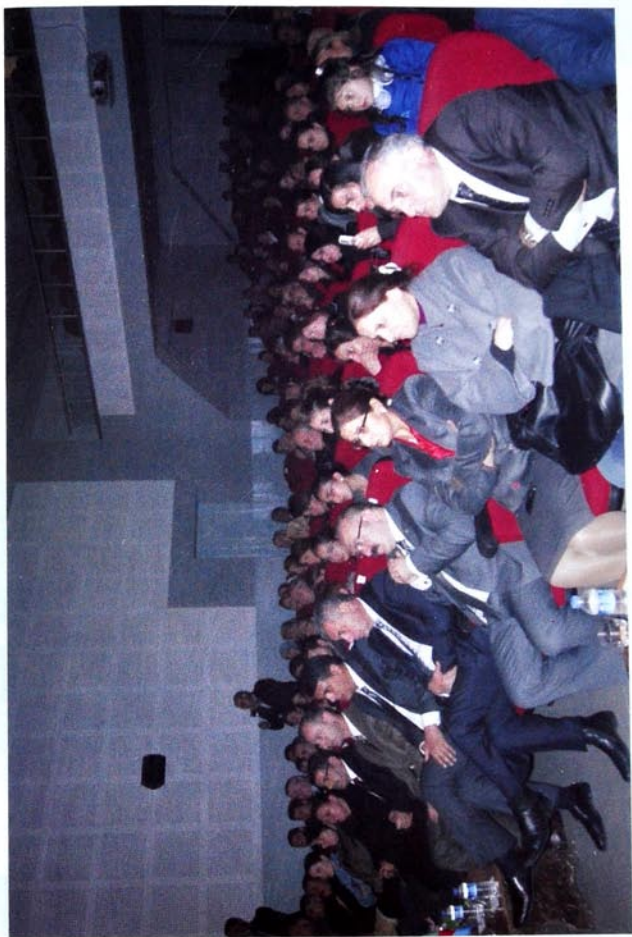

**TAMAŞA TÜRKIYƏ
CÜMHURİYYƏTİNİN ANKARA,
İSTANBUL, MANİSA, MUĞLA, QUŞ
ADASI VƏ QARS ŞƏHƏRLƏRİNİN
ƏN BÖYÜK TAMAŞA
SALONLARINDA**

23 FEVRAL 2013-CÜ İL.
«SOYQIRIMI TARİXİNİN DASTANI»
TAMAŞASI KÜRDƏMİR
TAMAŞAÇILARI
QARŞISINDA

İRŞAD ƏLİYEVİN ÇIXIŞI

Əvvəla icazə verin sizin adınızdan, şəxsən öz adımdan yaradıcı heyəti bu gözəl tamaşa münasibətilə səmimi qəlbədən təbrik edim, onlara yaradıcılıq işlərində böyük uğurlar arzu edim. Bu əsər Azərbaycan - Türk tarixinin təxminən 1300-1400-cü illərindən gələn bir tarixdir, onun səhnələridir. Ermənilər təxminən 1300-cü ildə artıq konkret istiqamət götürmüşdülər ki, böyük bir erməni dövləti yaratsınlar. Onda ermənilərin bütün dünyanın müxtəlif regionlarında yaşayan havadarları vardı, böyük kapitallara sahib idilər, amma torpaqları yox idi. Onlar bunu əvvəlcə cənubda körfəz ətrafında, daha sonra isə Türkiyədə həyata keçirmək istədilər. Türkiyədə o dövrdə erməni millətindən olan 4-5 nazir böyük vəzifələrdə çalışırdı. Türkiyənin idarə olunmasında erməni vəsaiti həlledici rol oynayırdı. Çox sayda kapital qoyuluşu onların vəsaiti ilə həyata keçirilirdi. Dövlət hər hansı bir layihəni planlaşdırıb həyata keçirəndə ermənilərə müraciət edirdi. Dünyada, o zaman Avropada, Qərbdə elə bir dövlət yox idi ki, müəyyən məsələlərdə ermənilərin xislətindən, satqınlığından istifadə etməsinlər. Osmanlı İmperiyası böyük bir qüvvə ilə Şimali Afrikanı, Avropanın bir hissəsini, bütün Anadolunu əhatəsinə alıb möhtəşəm bir imperiya yaradanda dünya türklərə qarşı birləşməyə başladı. Qərb ölkələri, ingilislər, fransızlar, almanlar şimalda da bir siyasət aparırdılar ki, okeana qədər, dənizlərə qədər öz sərhədlərini genişləndirsinlər. Yəni Türkiyəni aradan götürsünlər. Dünyada baş verən bu globalığın içində ermənilər həmişə öz siyasətlərini həyata keçirirdilər. İndicə gördünüz, əvvəlcə nə qədər yaltaqlıqla hərəkət edir, sonra da yalvarırlar ki, bizə dəyməyin. Bu yolla onlar silahlandılar, hələ bu müharibələr başlanmamış, birinci dünya müharibəsi başlanmamış, sonrakı dövrlərdə Qərb ölkələri vasitəsilə çoxlu, külli miqdarda silahlandılar, sonra ruslar tərəfindən də silahlandılar. Çalışdılar ki, onlar

Anadoluda, onun şərqində 5-6 vilayətin bazasında bir dövlət də yaratsınlar. Bu razılıq əldə olunmuşdu, müqavilələr var idi. Bizim tarixçilərimiz, müəllimlərimiz bilirler. Biz Respublika gününü keçirəndə bu mövzuya bir dəfə qayıtdıq. O dövrdə dəqiqləşdirdik, sonrakı dövrlərdə isə biz artıq böyük bir xatirə yaradıırıq. Tarix boyu ermənilər istədiklərinə nail olmaıblar, ona görə ki, birgə yaşadıklarının, çərəyini yediklərinin əksinə çalışıblar. Azərbaycanlılar isə nə qədər xeyirxah, nə qədər ürəyiaçıq, nə qədər qonaqpərvər olsa da, bir o qədər də öz düşməni tanıyırlar. Ermənilər isə simaları tanınanda həmişə təsir altına düşür, müəyyən çətinliklərə dözmür və yavaş-yavaş yaşadıkları yeri tərk edirlər.

Bilirsiniz ruslar həmişə türklərlə düşmən olublar. Həmişə onların əksinə vuruşublar. Rusların yazdığı rəqəmlər belə deyir. O zaman 300 min erməni ölkədən kənara çıxıb, 300 mininin yeri dəyişdirilib, 3000 erməni qırılıb. Bu onların yazdığı rəqəmlərdir. 36-cı ildən Şaumyanın oğlu Böyük Sovet Ensiklopediyasının redaksiyasının müavini seçildi. O zaman erməni məsələsini ensiklopediyadan çıxartdılar. Kağızın üzərində erməni məsələsini çıxarmaqla, erməni məsələsi çıxan şey deyil. Ondən sonrakı dövrlər də Türkiyəni ala bilmədikdən sonra rusların çıxış yolu yox idi. Qalstuk kimi asılmışdı onların boğazından. Gətirdilər bizdə dövlət yaratdılar. Sonrakı dövr sizə məlumdur. Neçə dəfə qırılmışıq, neçə dəfə güzəştə getmişik. Son dəfə çətin dövrdə, Ülu Öndər gələndə 98-ci ildə soyqırımla bağlı qərar qəbul olundu. Bu qərar baş verən hadisələrin resepti, bizim gələcəyə doğru atacağımız addımın istiqaməti idi. Nəhayət Heydər Əliyev ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə gələndə anlaşıldı ki, biz ermənilərlə mübarizəyə başlamalıyıq, ideoloji mübarizəyə. Bu mübarizə bu gün uğurla davam etdirilir.

Çox şükür ölkəmiz çətinliklərdən çıxdı. Ölkəmizdə xarici səfirlərin sayı artdı. Başqa böyük dövlətlərdə dayağımız möhkəmləndi. Və Ulu öndərin qəbul etdiyi o qərar işə düşdü. Sonra bu qərarı bir az da gücləndirmək üçün Dünya Azərbaycanlılarının

Həmrəyliyi Günü təsis edildi, onu idarə etmək üçün artıq dövlət qurumu yarandı. Erməni ilə apardığımız ideoloji mübarizə bu dəqiqə bizim xeyrimizədir. Getdikcə erməninin iç üzü açılır. Şükür olsun ki, qüdrətli ordumuz var. Bu ordu ilə həqiqi mənada biz Qarabağımızı azad edə bələrik. Heç şübhəsiz o məqam, gün gələcək. Ermənilər o şərtə, o sülhə qol çəkəcəklər. Bu gün göstərilən kimi Azərbaycan ordusu o vəzifəni yerinə yetirməyə hazırdır. Bu qırğınların hamısı olduğu kimi – rəqəmləri siz bilirdiniz, tarixi bilirdiniz, amma onu bu gün teatrın dili ilə ortaya qoyduğu üçün mən İftixar müəllimə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

İcazə verin, mən bütün yaradıcı heyəti, hamınızı səmimi qəlbədən təbrik edirəm. Sizə «çox sağol» deyim. O əvvəldən indiyə qədər anaların çəkdiyi dərdin hamısını çox yüksək səviyyədə çatdırdı. Bəli, bu tamaşadan ibrət dərsi götürün. Biz bundan sonra övladlarımızı elə tərbiyə etməliyik ki, onlar vətən uğrunda şəhid olmağı yox, şəhid eləməyi öyrənsinlər. Düşməni şəhid etməkdən ali heç bir şey yoxdur. Biz çalışmalıyıq ki, bizim övladlarımız məktəbdə yaxşı oxusunlar, fiziki cəhətdən sağlam böyüsünlər, təhsil alsınlar, dünya dillərinə yiyələnsinlər, müasir texnologiyaya yiyələnsinlər ki, biz erməni və erməniyə bənzər düşmənlərimizin hamısına gələcəkdə qalib gələk. Təşəkkür edirəm.

DAŞLAŞMIŞ TARİXİMİZİN SƏSİ

Tarixin bütün mərhələlərində xalqımıza qarşı yönəlmiş amansız erməni terroru minlərlə soydaşlarımızın məhvinə, şəhər və kəndlərimizin dağıdılmasına, ərazilərimizin qəsb olunmasına gətirib çıxarmışdır. Bu gün soyqırımını adlandırdığımız tarixi gerçəkliyin önündə uzun illər sussağ da, nəhayət ki, 1998 – ci ildə dünyanın ən böyük azərbaycanlısı, Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi iradəsi nəticəsində bu hadisələr əsl qiymətini aldı.

31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımını Günü kimi ölkəmizdə və dünyada qeyd olunmağa başladı. Erməni vandalizminin bizə «töhfəsi» olan 1905 – 1907 – ci illərdə, 1918 – 1920 – ci illərdə, 1948 – 1953 -cü illərdə, 1988 – ci ildən sonrakı hadisələrdə, XX əsrin ən böyük dəhşəti, analoqu olmayan vəhşilik nümunəsi olan Xocalı faciəsində məruz qaldığımız ağır nəticələri, sözlə ifadə olunmasında çətinlik çəkdiyimiz acı dəhşətləri dünyaya çatdırma bildik. Bu gün Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasətin nəticəsidir ki, dünyanın bir sıra beynəlxalq təşkilatları, supergüc olan dövlətləri bizim haqq səsimizi dinləməyə, bizi eşitməyə məcbur olublar.

Hər bir azərbaycanlı, hər bir vətəndaş tarixi soyqırımını hadisələrinə münasibət bildirir. Düzü, bu mövzuya toxunmağı qərara alanda əsl vətəndaş, ziyalı, siyasi xadim olan İrşad Əliyevin mövqeyindən və yanaşmasından səssiz öte bilmədim. İçində xalqına sevgi, bütövlükdə cəsurluq və igidlik nişanəsi gözdürən, dönməz əqidə sahibi olan, azərbaycan övladlarına «düşməni şəhid etmək hünəridir» fəlsəfəsi aşılaman döyüşçü İrşad müəllim soyqırımını hadisələrinin tarixi mahiyyətini çox gözəl və ətraflı əks etdirən «Soyqırımını tarixinin dastanı» tamaşasının ideya rəhbəri və məsləhətçisi olmaqla tarixi bir əsərin yaranmasının təşəbbüskarı olmuşdur. Böyük türk dünyasının faciələrini özündə əks etdirən əsərin müəllifi, Azərbaycan incəsənətində öz yeri olan, şair – dramaturq, tamaşa

nin quruluşçu rejissoru İftixar Piriyev isə mövzunun səhnə həyatını böyük peşəkarlıqla yaratmışdır.

Soyqırımı hadisələrinin təbliğində əvəzsiz rol oynayan, düşməne nifrət, gənclərimizdə vətənpərvərlik və döyüş əzmi aşılayan bu tamaşa Beyləqan rayonunda vətəndaş yangısı ilə İrşad Əliyev tərəfindən yaradılmış tarixi abidənin sözlə ifadəsi, daşlaşmış tariximizin səsidir. Illərin, qərinələrin dərdini öz içində daşıya biləcək böyük fəlsəfi gücə malik olan tarixi abidə də, böyük dünyəvi dəyərləri, azərbaycançılıq fəlsəfəsini özündə gəzdirən dastan da müəlliflərinə böyük şöhrət gətirəcək, onları tarixdə yaşadacaqdır.

Hər bir azərbaycanlının ümdə arzusu, şirin istəyi vətəndir. İtirilmiş torpaqlarımızın, viran qalmış yurd yerlərimizin harayı hər birimizin içində bir ağır yaşadır. Bu ağrını çəkmək, itkini qaytarmaq üçün ağlamaq, sızlamaq çağrı çoxdan ötmüşdür. Tamaşanın finalındakı mübarizlik, dönməzlik, əzmkarlıq səhnələri bizi mübarizəyə səsləyir. Şanlı, tarixi, son mübarizəyə. Bu haqqın, ədalətin mübarizəsi olacaqdır.

İnanırıq ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev siyasətinin layiqli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında yaxın gələcəkdə düşməni əsarətində olan torpaqlarımız işğaldan azad olunacaq, yurd yerlərimiz azad olacaqdır.

Bakı, İrəvan, Gəncə, Şuşa, Cəbrayıl, Zəngəzur, Şamaxı, Quba, Qarabağ, Naxçıvan, Lənkəran, Kürdəmir və sair yerlərdə törədilmiş soyqırımı hadisələrinin günahkarları öz layiqli cəzalarını alaçaq. Xocalı qətlini törədənlər tarix qarşısında cavab verməli olacaqlar.

Tarix anadır, Tarix ədalətlidir.

Tarixi yaşadanlar isə dahilər, sərkərdələrdir.

Vaqif Ahyev

YEKUN SÖZ: – «QƏLƏBƏ ƏZMI YARADAN ABİDƏYƏ HƏSR OLUNMUŞ MÖHTƏŞƏM TAMAŞA»

«Soyqırımı tarixinin dastanı» əsərinin və tamaşasının kökündə hər bir vətənpərvər insanın ermənilərin bizim başımıza gətirdiyi müsibətlərdən doğan bir həqiqəti durur. Cəmi bir il bundan əvvəl Beyləqan ziyalıları, müəllimlərimiz toplaşdılar, ulu öndərin 1998-ci ildə qəbul elədiyi qərarı icra etmək üçün ciddi bir fəaliyyət başlandı. Məlumdur ki, türklərin və bizim başımıza açılan soyqırımın mahiyyəti dünyaya əksinə təqdim edilib ki, bunun da səbəbi vardır. Bilirsiniz ki, Osmanlı imperiyası Avropanı, Asiyanı Afrika-nın bir hissəsini birləşdirib möhtəşəm bir imperiyaya çevriləndə artıq həm qərbdə, həm də şimalda imperiyanı süquta yetirmək, dağıtmaq üçün ciddi fəaliyyətə başlanmışdı. Onların əsas sınaqların-

dan biri də ermənilər olmuşdur. Hələ 1300-cü illərdən başlayaraq ermənilər Türkiyədə müxtəlif yollarla dövlət yaratmaq iddiasında olublar. Onların bu niyyəti bir çox mərhələlərdən keçib. Xarici havadarlarının dəstəyi vasitəsilə Osmanlı imperiyasını dağıtmaq üçün avropalıların və şimalda rusların əlində bir alətə çevriləblər. Böyük Ermənistan dövləti yaratmaq Türkiyədə mümkün olmayan da bu istəyi rusların vasitəsilə bizim ərazilərimizdə həyata keçirməyə cəhd etdilər. O zamandan indiki müharibəyə qədər saysız-hesabsız azərbaycanlı qətlə yetirildi. Təəssüf ki, bu qədər həqiqətin dünyaya çatdırılmasında nə türklərin, nə də azərbaycanlıların imkanı yox idi. Dağlıq Qarabağ hadisələri başlayanda əsl həqiqəti biz Moskvaya çatdırıb bilmirdik. Moskvada mətbuat bu hadisələri əksinə təbliğ edirdi. Çox şükür olsun ki, Ulu öndər hakimiyyətə gələndən sonra bu proses dayandırıldı. 1998-ci ildə də dövlət səviyyəsində sənəd qəbul olundu, o sənəd bir çağırış idi. O sənəd böyük bir mesaj idi. O sənəd keçmişin təhlili və gələcəyə bir resept idi. Görün nə qədər düzgün nəticələr əldə olundu...

Ermənilərə qarşı hücum xarakterli fəaliyyətə başlamaq lazımdır. İndi dünyanın bir çox ölkələrində soyqırımı haqqında tədbirlər keçirilir. Artıq dünyanın hər yerində ermənilərin, türklərin öz haqqı tanınır. Bu həmin qərardan irəli gələn bir məsələdir. Hazırda isə cənab prezidentin apardığı düzgün və uğurlu in-cə siyasət daha hücum xarakterli, daha keyfiyyətlidir. Artıq dünyada ermənilərin iç üzü tanınır, onların əməllərinin mahiyyəti açıılır. Artıq onlara inam getdikcə əvvəlki kimi deyil. İndi Azərbaycanla hesablaşılır. Bizdə hazırlanan sənədlər, akademiyanın institutlarının fəaliyyəti, dövlətimizin apardığı gərgin zəhmət və Cənab Prezidentin sarsılmaz əzmi nəticəsində ortaya çıxan həqiqətlər artıq öz haqqına qovuşur. İndi Azərbaycanın qüvvəsi günbəgün artmaqda, ordusu güclənməkdədir. Cənab Prezident neçə dəfə bəyan edib, ar-

tıq ordu quruculuğu üçün 3 milyardan çox vəsait ayrılır. Ordumuz çox yaxşı təlim görmüş rəhbərliyə, komandirlərə malik idarə olunmaq qüdrəti olan silahlı qüvvədir. Ölkəmiz də ordu qarşısında qovulmuş bütün məsələlərin müsbət həllinə gedib çıxma biləcəkdir.

Bu tarixi hadisələr bizim hər birimizdə daxili inama çevrilmişdir. Biz bu tarixdən dərs almalıyıq, tələpklü hər bir məsələyə öz münasibətimizi bildirməyi bacarmalıyıq. Eşitdiyimizə yox, inandığımızı, bildiyimizi «hə» deməliyik. Hər sözə inanmaq lazım deyil, hər çağırışa qoşulmaq lazım deyil. Möhtərəm Prezidentimiz necə deyir? «Bizim hər birimiz vətən uğrunda şəhid olmağa hazırıq! Təki VƏTƏN sağ olsun!» bu bizim xalqımızın gənc liderinin amalıdır. Biz də bu sağlam düşüncənin hikmətinə inanmalı, o amalın ətrafında birləşməliyik. Azərbaycanın bir həqiqəti var. O, bu gün bizim gözlərimiz qarşısında gözəlləşir, gələcəyə doğru sürətlə irəliləyir, o, öz torpaqlarını azad etməyə layiq bir səviyyəyə gəlib çatır. Vətənpərvər, vətənini sevən, onun uğrunda şəhid olmağa hazır olan insanlar yetişdirilməlidir. Bizim yolumuz budur. Azərbaycan türk dünyası ilə bərabər möhkəmlənməlidir. Bu qloballaşan dünyada baş verən hadisələrin içində öz yerimizi qoruyaraq gələcəyə getməliyik.

Biz İrəvan teatrının bütün kollektivinə öz təşəkkürümüzü bildiririk. «Soyqırımı abidəsi kompleksi»nə həsr olunmuş əsərin müəllifi bizim çox sevimli sənətkarımız İftixar müəllimdir. O, bizim dəvətimizlə gəldi, bu abidəni gördü, bizimlə bərabər onu ziyarət etdi və Beyləqan ziyalılarının yaratdığı abidənin təsiri altında bu dram əsərini yazdı. Beyləqanlı ziyalılar, müəllimlərimiz bu abidəni ucaltmaq təşəbbüsü ilə çıxış edəndə bəlkə onların özləri də inandırdılar ki, abidənin bu qədər təsir qüvvəsi ola bilər. Bu gün tam əmin oldular ki, bu abidənin bir ordu qədər gücü vardır. Amma biz ondan düzgün istifadə etməliyik, gənclərimizə məsələnin mahiyyə-

tini düzgün anlatmalıyıq, övladlarımız bunu düzgün başa düşməli-di və düzgün yolla getməlidirlər.

Mən hörmətli müəllif, teatrın direktoru İftixar Piriyyə, tamaşanı hazırlayan C. Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrının kollektivinə, özümün və beyləqanlıların, ümumən xalqımızın adından təşəkkürümü bildirirəm. Çünki İftixar müəllimin qəlbində yaranan böyük hisslər çox böyük bir təşkilatçılığa çevrildi. Bütün kollektivlə bərabər vətənpərvərlik yolunda gecəgündüz çalışaraq belə bir tamaşa hazırlandı. İrəvan teatrının bu layihəsi həm beyləqanlıların, həm də teatrın kollektivinin böyük yaradıcılıq uğurudur.

Hər birinizə vətənə sevgi, dövlətə məhəbbət, xalqımıza hörmət hissləri ilə dolu, qələbə əzmi arzulaıram.

İrşad Əliyev

Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında Azərbaycan Respublikası Prezident fərmanı.....	2
Ümummilli lider Heydər Əliyevin 27 mart 2003-cü il tarixində 31 mart azərbaycanlıların soyqırımı günü münasibəti ilə Azərbaycan xalqına etdiyi müraciəti	5
«Biz hamımız torpaq uğrunda şəhid olmağa hazırıq! Təki vətən sağ olsun!» Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev	11
«Soyqırımı abidəsi kompleksi»nin foto görüntüləri	12
Müəllif sözü. (<i>İ.Piriyyə</i>)	18
Soyqırımı tarixinin dastanı («Xocalı soyqırımı» qurbanlarının əziz xatirəsini anarkən...)	23
Birinci hissə	25
İkinci hissə	51
«Soyqırımı abidəsi kompleksi»nin ilk ziyarət mərasimi	78
31 mart 2011-ci il. C.Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrının «Soyqırımı tarixinin dastanı» tamaşası Beyləqan tamaşaçıları qarşısında	84
Tamaşa Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycan Respublikasındakı Böyük Elçiliyinin «Kültür salonu»nun səhnəsində	110
Tamaşa Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin «N» sayılı hərbi hissəsinin əsgər və zabıt heyəti qarşısında	116
Tamaşa Türkiyə Cümhuriyyətinin Ankara, İstanbul, Manisa, Muğla, Quş adası və Qars səhərlərinin ən böyük tamaşa salonlarında	122
23 fevral 2013-cü il. «Soyqırımı tarixinin dastanı» tamaşası Kürdəmir tamaşaçıları qarşısında.....	142
İrşad Əliyevin çıxışı	149
Daşlaşmış tariximizin səsi (<i>Vaqif Aliyev</i>)	153
Yekun söz: – «Qələbə əzmi yaradan abidəyə həsr olunmuş möhtəşəm tamaşa» (<i>İ.Əliyev</i>)	155

İFTİXAR
(İvtixar Fəhrat oğlu Piriyev)
«SOYQIRIMI TARİXİNİN DASTANI»
(*iki hissəli xronikal, dramatik mənzum tarixi dastan*)

Xüsusi redaktor
Nərminə Ağayeva
(*Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru*)

Nəşriyyat redaktoru
Həqiqət Eldarova

Dizayn
Səbinə Məmmədova

Çapa imzalanmış 16.03.2013,
Format 60x90 1/16, fiz.ç.v. 10
kağız təbəşirli N1,
qarnitura Tayms,
sifariş 8. Tiraj 1000 ədəd.

Kitab
«APOSTROFF»
nəşriyyatında nəşrə hazırlanmış və
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.
AZ1122, Bakı, H. Zərdabi, 71A.

A24-274872

ISBN 978-9952-404-411-8

9 789952 404418